

Nr. 41
(295)

11-17 octombrie 1995

MASĂ ROTUNDĂ LA GDS DE LA AUTONOMIA LOCALĂ LA DECOMUNIZARE

pag. 8-9

Participant
la discuție:
Victor
Babiuc

De curând, dl. Adrian Năstase a propus jurnaliștilor o discuție asupra faimoselor deja articole din noul Cod penal privitoare la insulta și calomnia prin presă, înaintea rediscutării lor care va avea loc, se pare, în Parlament. Foarte bine, se va spune, mai bine mai târziu decât niciodată! Confrunțați cu reacția vehementă a presei, amenințați cu boicotarea votului final asupra Codului penal de către întreaga Opoziție, ceea ce ar putea conduce la amânarea votării acestui proiect legislativ până după alegerile din 1996, supuși și unor critici internaționale, iată că diriguitorii noștri par să se fi repliat „tactic”.

Bineînțeles că asemenea reacții de protest erau previzibile, așa cum era previzibil și faptul că Puterea va impune întâi o anumită formă, după care va fi dispusă să negocieze, în loc să procedeze invers, așa cum ar fi fost normal. Departe de a fi un accident, această inversiune este un simptom al venimurilor anapoda pe care le trăim.

Guvernanții noștri nu gîndesc Codul penal ca pe un edificiu legislativ perez care, prin profunzimea și justetea reglementărilor sale, să poată răspunde comportamentelor umane și peste decenii, și peste secole. Un Hammurabi, un Solon, un Moise, un Iustinian, un Napoleon nu instituiau legi valabile doar pentru domnia lor sau cea a urmașilor lor imediați, și nici doar pentru oamenii cu care ei erau contemporani. Ei își cunoșteau bine limitele personale și instituiau chiar, adesea, precaritatea de ansam-

blu a imperiilor și a domniilor. Legile pe care ei le promulgau se adresa omului generic și erau astfel concepute încît, pînă și astăzi, după sute sau mii de ani, multe dintre ele ni se arată în continuare valabile, înțelepte și juste, deși lumea s-a schimbat atît de mult. Isprăvile militare ale lui

Bonaparte sînt demult istorie, dar Codul Napoleon ca și instituția Legiunii de Onoare sînt vii și astăzi, perpetuindu-i amintirea mai profund decît Marengo sau Austerlitz.

Pentru guvernanții noștri, se pare că lucrurile stau pe dos: legile pe care ei le votează, și mai ales legile organice, esențiale, precum Codul penal ori Legea învățămîntului, nu sînt făcute ca să dureze și ca, astfel, să transmită posterității nu doar simplele nume ale autorilor, ci și înțelepciunea sau dreptatea lor. Ele nu sînt alcătuite pentru omul generic, pentru generațiile viitoare, pentru cei ce vor veni atunci cînd Năstase, Iliescu și PDSR vor fi de mult amintiri. Ele sînt concepute doar ca instrumente pentru asigurarea puterii personale și de grup,

pentru eternizarea la putere a unor formațiuni politice, a regimului instituit acum.

Pe timpuri, precaritatea oamenilor și a regimurilor era compensată de eternitatea legilor. Astăzi, precaritatea legilor trebuie să susțină eternizarea regimurilor. Legile nu mai sînt

ANDREI CORNEA

„Codul Năstase” și Codul Napoleon

scopuri, finalități, ci instrumente, unele adaptabile, ce pot fi înlocuite de îndată pe măsura uzării lor. Nu legile, ci regimurile, orînduirile sînt văzute la noi ca veșnice ori neschimbătoare. Dacă guvernanții noștri s-ar imagina pe sine ajunși în opoziție, ar concepe în așa fel legile pentru ca să le fie și atunci de folos, nu numai în ceasul de față. Ei ar ști că legile bune sînt cele din care și cel tare, și cel slab au de cîștigat – și aceasta fiindcă pe scena lumii rolurile se schimbă adesea și pe nepregătite. Ei însă nu se pot concepe decît jucînd rolul stăpînului, deoarece se cred veșnici la putere, iar dacă mai fac un compromis, îl fac nu de dragul unui principiu, ci de dragul asigurării puterii proprii. Ei ajustează mereu legile, le adaugă, le scad,

le încropesc, le mai cîrlesc ici-colo cite un pic democratic, le mai potrivește la nimereală cite o cusătură neconstituțională și, după ce văd că a leșit strîmb croiala, se arată dispuși, în numele dialogului, să mai taie vreun amendament, precum ar face-o cu un nasture excedentar, sau să tragă din nou la mașina de vot tivul destrămat al paragrafelor.

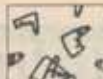
Nu poți lăsa în urmă o operă mare, profundă, durabilă decît dacă îți cunoști limitele, dacă te știi perisabil, tranzitoriu. Ai noștri însă se cred grozavi, desăvîrșiți, avînd contract permanent cu viitorul. Să ne mai mirăm atunci că legile lor nu sînt cele ale unor legislatori, ci cele ale unor cîrpași, că ele sînt atît de strîmb tăiate încît trebuie mereu modificate după împrejurări, că ele sînt încălcate atunci cînd pare oportun să fie încălcate și respectate cu rigoare doar cînd aceasta se arată avantajos? Să ne mirăm că la orice uitătură mai aspră a strălucirii ei se mai „îmbună”, și că dacă li se arată rezistență devin parca mai tratabili? Scopul lor nu este să facă legi bune, adică general valabile pentru națiune, avînd în ele sîmînța universalului, ci să fie ei înșiși și lege, și stat, și națiune. Vechii legislatori mai credeau că divinitatea se regăsea în legile lor eterne, ce erau de fapt legile ei. Ai noștri nu au nevoie de așa mult: Dumnezeu ține cu PDSR-ul, după cum a spus un ministru! Nu le stă mereu la dispoziție, de altfel, un „sorb de preoți”, pentru a dovedi că e așa și nu altminteri?

CORNELIU
COȘU
A PRIMIT
CEA MAI ÎNALTĂ
DISTINCȚIE
A REPUBLICII
FRANCEZE pag. 7

Foto Alex. Păvălău

Stimată doamnă redactor-șef,

În nr. 35 (289), pe prima pagină a revistei „22”, dl. Andrei Cornea semnează un comentariu intitulat „Ipocrizia și obediența”, în care se referă la art. 9 din Legea învățământului, articol „prin care se introduce în învățământul primar religia ca materie obligatorie de studiu”. Considerându-l un „scandal”, încercă să motiveze și să argumenteze poziția domniei sale din perspectivă democratică. Autorul este de părere că în numele „libertății de conștiință” oamenii trebuie să aleagă singuri între a fi ateii, liber-cugetători, agnostici, deisti sau panteiști și că nici nu trebuie să aleagă părinții religia pe care s-o învețe și în care să crească propriii copii, pentru că, altfel, înseamnă că se violează Constituția României.

Cu permisiunea dvs., voi încerca să-i contraargumentez d-lui A.C. prin următoarele:

Deci, domnia sa spune că se violează Constituția României (nu are importanță aici cît e de „bună” sau de democratică aceasta). Dar România nu are numai Constituție. România are și un trecut de credință creștină de aproape 2.000 de ani. Nu putem ști nimic din ce ne va oferi viitorul, oricîtă încredere am avea în Constituție și în democrație, dar ne cunoaștem istoria cu certitudine, cunoașterea la baza căreia stau dovezi incontestabile – arheologice, epigrafice, lingvistice, numismatice – despre credința creștină a strămoșilor noștri. (...) Deci, în numele acestui trecut care ne dă identitate, și măcar din respect față de românii din vechime, care, în condiții grele, fără să se descurajeze, au făcut tot ce s-au priceput și au putut mai bine pentru ca și noi, cei de azi, să îndrăznim să ne considerăm „măcar” români (să fim siguri de asta și să nu ne fie rușine), cred, prin urmare, că avem minimă datorie să le facem cunoscută credința lor și copiilor de astăzi, și chiar să fie crescuți în ea. Pentru că nu e nimic rău în acest lucru; dar o libertate (totală) de conștiință cine știe cît bine va aduce? N-am deloc intenția de a pleda pentru întoarcerea la țări și la bordeie (deși astăzi sînt mulți care nu le au nici pe acestea), dar cred că e o prostie să-ți fie rușine să înveți din pîdele trecutului.

Toate acestea, și încă multe altele, dau dreptul Bisericii Ortodoxe Române de a-i învăța și crește în convingerile sale pe toți cetățenii români de această confesiune care nu au nimic împotriva (în mod special). Căci de ce ar avea unii dreptul de a fi ateii, deisti sau altele, iar o parte din adulții de mîine (copiii de azi) să nu aibă dreptul de a nu regreta că n-au cunoscut credința strămoșilor lor, credință despre care (pentru a nu intra în amănunte și dispute teologice) să spunem că e cel puțin la fel de

bună ca celelalte? Din 1989, foarte mulți concetățeni de-ai noștri au descoperit frumusețile și adevărurile ortodoxiei, iar o parte din ei, aflați demult la maturitate, își exprimă sincer regretul că nu s-au bucurat încă din copilărie de cunoașterea lui Dumnezeu prin ortodoxie. Asta și pentru că le-a lipsit o asemenea educație (ba chiar dimpotrivă).

Am văzut ce legitimează dreptul Bisericii Ortodoxe Române de a-și susține prioritatea în ceea ce privește necesitatea cunoașterii dogmelor sale. Dar ce anume legitimează dreptul absolut al libertății alegerii credinței? Nimic; doar utopii democratice. Astfel, în virtutea acestora, ateii, liber-cugetătorii, deisti, panteiști, sectanții au dreptul legitim de a-și face cunoscute concepțiile, publicind cărți, broșuri, ținînd conferințe, intruniri, toate acestea ducînd la prozelitism, tulburări existențiale sau metafizice. Dar ei, ca să-i citez pe IPS Bartolomeu Anania, „nu duc o luptă cinstită, practica lor curentă fiind lovitura sub centură”. Urmăresc ei să-i lumineze sincer pe oameni? Eu cred că-i interesează în primul rînd banii, care se obțin mai ușor astfel, și în al

deși recunosc realele valori democratice, dătătoare de speranțe, nu o pot accepta ca avînd o putere nelimitată... Ceea ce mă uimește la dl. A.C. este faptul că, fără să stea prea mult pe gînduri, politizează subiectul în cele mai semnificative argumente ale domniei sale, ca și cum în democrație (sau, în general, în politică) s-ar oferi cheia tuturor lucrurilor și acolo ar fi lăcașul Adevărului, de aici din lume. E adevărat că politica poate rezolva benefic anumite conflicte spirituale, pe altele chiar ea le generează sau le întreține, față de cele mai multe, însă, se află total neputincioasă, lăsîndu-le să consume singure, în dezlănțuirii violente. (...)

Din alt punct de vedere, este adevărat că acest art. 9 implică unele riscuri în ceea ce privește alegerea de către părinți a religiei pe care să și-o însușească propriii copii. Și anume, ca la unii din cei ajunși la maturitate să existe o revoltă în urma unei incompatibilități care iese la iveală mai trziu și a unor influențe de altă natură, mai puternice decît educația religioasă din copilărie, care nu găisise loc prielnic de incolțire. Dar asemenea epurări se înregistrează și în alte domenii și se pare că sînt inevitabile.

„22” ȘI TELE 7abc: LINIA ÎNTÎI COPIII STRĂZII

Luni 16 octombrie ora 19

Realizatori: CEZAR PAUL-BĂDESCU ȘI RADU NICOLAU

MANUALELE ȘCOLARE ȘI LEGEA DREPTULUI DE AUTOR

Luni 23 octombrie ora 19

Realizator: GABRIELA ADAMEȘTEANU
Invitați: GABRIEL LICEANU ȘI CĂLIN ANASTASIU

doilea rînd le place să aibă adepți, care să-i admire, să-i aduleze, să le fie devotați, să le asculte poruncile. De multe ori, această „luminare spirituală” se produce în fața unor perspective materiale care le iau mințile celor cărora le sînt oferite, făcîndu-i să-și vîndă sufletul (imaterial) tocmai în numele acestui suflet. Ar mai fi multe de spus despre ce înseamnă aceste soluții între care ai de ales în urma libertății de conștiință. Dar în numele cui se proclamă această libertate de conștiință? În cel al democrației (sau, cum o numea un monah, al „democrației”)? Democrația e un nou gen, mai atotputernic decît însuși Creatorul? Se fac destule exagerări dintr-un exces de zel democratic, secularizant și exclusivist, atît în teorie cît și în practică. Din păcate, acest ultrademocratism nestrunit (care pare perfect legitim) nu poate decît să ducă la dezamăgiri și antipatii printre cei care,

Oricum, confesiunile din România care și-au cîștigat dreptul de a fi recunoscute oficial îl au și pe acela de a-și putea organiza acest învățămînt specific, primar și gimnazial, iar alegerea sau hotărîrea de a fi sau nu cunoscute de copii pe această cale e firesc să aparțină părinților acestora. (...)

Dl. A.C. e de acord să se introducă „istoria religiilor” ca materie obligatorie de studiu, produsă de pe poziții neutre. Dar pentru ca buna alegere a celor vizate să fie neștirbită, neuzurpată și neinfluențată, în mod logic ei ar trebui să cunoscă toate, dar absolut toate cultele și religiile din lume, cu toate nuanțele și intențiile. N-ar fi cinstit să fie selectate pe criterii arbitrate (arbitrajul poluează libertatea de alegere în totală cunoștință de cauză, între mai multe variante) religiile considerate semnificative de cele nesemnificative. A le include pe toate în materia de învățămînt numită „istoria religiilor” e imposibil, aberant și a le selecta nu-i cinstit și nu seamănă cu libertatea absolută pe care am înțeles că o invocă dl. A.C. (revoltat că în România citeva culte selectate și recunoscute își permit să monopolizeze atenția spirituală a cetățenilor prin organizarea unui învățămînt religios propriu).

C.G.

P.S. Nu vă trimite această scrisoare cu intenția de a vă ruga să o publicați, ci cu speranța că măcar dl. Andrei Cornea să o citească.

Stimată redacție,

Vă prezint o opinie privind obligativitatea religiei în școală.

Între eul intim și Justiția ca instanță este un spațiu urias. Și acest spațiu este și al moralei. Puțini ajung la tribunal într-o viață. În schimb, în fiecare zi și în fiecare moment gîndim și procedăm conform moralității noastre. Relațiile morale de azi din familie, de la serviciu, între vecini, chiar și între țări, după falta, nu sînt multumitoare. Nu se poate avea încredere într-un om fără morală și nici nu se poate lăsa gol spațiul dintre individ și Justiția ca instanță. Într-un caz izolat, o persoană poate înlocui, eventual, religia cu filosofia și de aici să extragă morală. Alte mii de persoane, însă, care nu au o înaltă instrucție, vor avea în religie principalul îndreptar moral.

Terenul de rivalitate între țări va fi în viitor între cele 7-8 civilizații existente azi, spune Huntington. Or, aceste civilizații au un fundament religios. Religia islamică devine supranatională și tinde chiar la o unime a statelor islamice după modelul Comunității Europene. Președintele SUA afirmă în mai la Moscova că în secolul XXI principalul pericol va fi terorismul internațional.

În această situație, marea majoritate a cetățenilor nu pot fi lăsați fără studiul religiei și, implicit, al moralei, pînă societatea va găsi și alte modalități privind o astfel de educație. Nu ne putem mira de confuziile de azi, cînd știm că Lenin, citind filosofii pe sărite și gîndind în afara moralei, a afirmat ca principiu prin lupta de clasă, ignorînd pe Parmenide și pe alții, al cărui principiu prim a fost cel al unității lumii. Chiar și președintele țării noastre, care, într-o emisiune la radio în 1992, s-a declarat, se pare, liber-cugetător, a promulgat Legea învățămîntului, probabil, gîndindu-se la importanța religiei și a moralei pentru societatea noastră de azi.

Cu stimă,

Constantin Păncu, Lugoj, 4 sept. 1995

SUMARUL nr. 42

- Mario Vargas Llosa: intelectualul și politica
- Emil Hurezeanu – interviu cu Ion Iliescu la Tîrgul de Carte de la Frankfurt
- Nestor Rateș despre vizita președintelui Iliescu în SUA
- Horațiu Pepine – editorial

ÎN ATENȚIA ABONAȚILOR REVISTEI „22”

Facem apel la abonații noștri să evite formula abonamentului încheiat la oficiile poștale. Aceste abonamente, realizate de fapt prin intermedierea RODIPET-ului, creează tot mai multe probleme redacției, deoarece RODIPET plătește cu tot mai multă întârziere banii datorati revistei. În consecință, s-ar putea să ne vedem obligați a înceta expedierea abonamentelor

încheiate în acest fel, pînă la plata sumelor restante.

Vă rugăm să vă abonați prin scrisoare adresată direct redacției sau, după caz, personal la redacție, în condițiile prezentate în anunțul din pag. 16.

Avantaje:
– serviciu prompt;
– cost mai mic;
– anumite reduceri speciale pentru unele categorii de cititori.

N.C. MUNTEANU

Troaca cu jir...

Președintele Ion Iliescu nu-i este dat să se bucură de multe și măruntele sale victorii.

Nici n-a apucat să se întoarcă acasă, pentru a savura succesul modest, ca să nu zicem mediocru, dar succes, al vizitei în Statele Unite, ca și asupra vizitei, și a președintelui și a instituției prezidențiale, că Corneliiu Vadim Tudor și aruncase o găleată zdravănă de lături. Lucru de acum știut, bufonul politicii românești are voluptatea lăturilor și a mitocăniei, zbunguieile lui fiind tolerate cu înțelegerea acordată nebunului și „răului” necesar și, unsoiri, încurajate, nu tocmai discret. De data asta au fost depășite toate bornele bunului-simț, deși în cazul lui Vadim bunul-simț este doar un eufemism. Atacul s-a dovedit cu atât mai joșnic cu cât nu era decât compendiul tuturor acuzațiilor aduse lui Ion Iliescu de la „emanarea” din decembrie încoace, multe combătute energic și complice la vremea lor chiar de Vadim. Acuzațiile, unele nu lipsite de o hază reală, au fost argumentate cu mahalagiamele și mitocăniile în care omul excelează, pentru că nu degeaba fost-a el țuțar pe lângă Homerul gropii lui Ouatu.

Într-o primă fază, deși președintele Ion Iliescu fusese bine informat de dimensiunile scandalului încă din timpul vizitei în America, la Otopeni surusul președintelui era într-o stingeră defensivă. Nu, el n-a spus că Vadim și Funar ar fi niște „Jirinovski români”, de vină e presa ticăloasă care a transmis deformate spusele sale. E adevărat că, întrebat dacă Vadim și Funar sînt cunoscuți în America, președintele a tras un oftat cosmic ce spune multe: „Din păcate, da!”. Și dacă ar fi spus că sînt niște Jirinovski, ce? Nici măcar nu are paternitatea expresiei, care a mai fost folosită, fără ca Vadim să sară ca feciora din baie. S-a publicat stenograma discuției cu pricina. Într-adevăr, pentru președintele Vadim și Funar nu erau „niște Jirinovski”. Însă năbădăioșii aliați ai PDSR „vor să facă senzație, să atragă atenția asupra lor și la Jirinovski”. Altă Mărie, aceeași pălărie! Pentru rest, cu bine cunoscutul și proverbialul său curaj, președintele i-a pasat scrisa purtătorului său de cuvânt. Ziariștii au fost din nou muștruluiți pentru deformări, după care s-a comunicat că președintele nu mai răspunde atacurilor la persoană, „pentru atacurile la adresa instituției prezidențiale, se așteaptă ca organele în drept să se autosensitizeze, dacă se consideră opoziții”!!!

Atita i-a trebuit nebunului. O dată pornit, nici n-a mai putut fi oprit și nici singur n-a fost în stare să se oprească. Mai avînd în vedere că PDSR-ul s-a bîlbîit jalnic, împreună cu Oliviu Gherman, pentru care zicerile vadime „sînt niște atacuri mirșave, suburbane, care nu pot fi calificate”, zgomotosul Vadim s-a mai sărit o dată peste mîgar sau peste propria lui umbră! PDSR-ul a fost urechiat cu nădejde, pus la colț cu un dispreț nimicitor, iar președintele Ion Iliescu i-a mai fost servit o porție de abjecții.

Apoi lucrurile s-au accelerat, luînd o întorsătură dintre cele mai balcanice. Tocmai cînd era considerat ba nebun de legat, veșnică era dată tocmai din Tunis de Gelu Voican Voiculescu, ba omul cel mai puternic din Ro-

mânia, căruia nimic nu-i poate sta în cale, Vadim a întors-o ca la Ploiești: el îl admira pe președintele Ion Iliescu pentru unele din calitățile lui, chiar și pentru unele din rezultatele vizitei în America, ziaristiștii ticăloși sînt de vină, pentru că bagă sînzanie între el și Președinție. Dinspre partea PSM-ului a urmat o tăcere grea de sensuri și de reproșuri verbale la adresa protocolului nerespectat de fratele mai mare. La Cluj, Ghiță Funar a îmbrăcat mantia înțeleptului, anunțînd că nu se amestecă în conflict, dar că președintele trebuie să răspundă, pentru că „în ipoteza că cele afirmate sînt reale, e bai mare”. Pentru oficioasele puteri, Dimineața și Vocea României, conflictul nici n-a existat, cu excepția lui Petre Sălcudeanu, singurul scriitor din tabăra Cotroceniului care-și asuma cîștit, în arena publică, sprijinul total acordat Puterii. Somația e categorică: se așteaptă un „răspuns pe măsură din partea președintelui și a partidului de guvernămînt”. Între timp, „organele” s-au autosensitizat, pentru a doua oară după scrisoarea celor 300, apele stătute ale partidului de guvernămînt s-au mișcat. Oliviu Gherman i-a declarat președintelui Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Miguel Angel Martinez, că PDSR studiază posibilitatea denunțării alianței cu PRM. La rîndul său, dl. Martinez a precizat că „eventuală ruptură ar putea aduce o eliberare a imaginii externe a PDSR, cit și a României”. Aceste puncte de vedere au fost schimbate în vîzual lumii și la o oră de vîrf chiar la Televiziune, cam tot acolo unde Vadim Tudor și-a pus puțină cenușă în cap. Vadim pare a fi la ananghie, în orice caz îl pîndesc pericole mici. Nicolae Manolescu a anunțat că PAC este gata să sprijine un guvern minoritar. Același lucru e gata să-l facă și CDR, după cum a anunțat și Emil Constantinescu, susținut de îndată de Corneliu Copoșu.

Ah, și domnul Corneliu Copoșu! Vineri tocmai a primit însemnele de Ofițer al Legiunii de Onoare. La ceremonia de la Ambasada Franței a fost remarcată cu plăcere și prezența domnilor Oliviu Gherman și Adrian Năstase. La mica recepție dată la Casa Omninelor de Știință, care a urmat ceremoniei, cu și mai mare plăcere a fost remarcată prezența d-lui Virgil Măgureanu, mai proaspăt și mai afabil ca oricînd. Se șoptea pe-acolo că tare i-ar mai fi plăcut să fie prezent la bancet și președintele Ion Iliescu, dacă dl. Corneliu Copoșu ar fi acceptat schimbarea sălii cu una ceva mai sigură pentru președinte. Numai că, se zice, dl. Copoșu, acest bătrîn atît de simplu după vorbă, după port, n-a acceptat. Zvon sau nu, știrea e plină de sensuri grele pentru Vadim Tudor. Omul a făcut greșeala să se pună rău cu prea multă lume dintr-o dată. Se întîmplă însă că atît de ezitantul nostru președinte are totuși o memorie bună, ține mințe tot, trebuie contat pe ea. Dl. Virgil Măgureanu îl și întrece: are o memorie de elefant. Are și mijloacele ca să și-o exercite.

Temă de meditație pentru toată lumea: cine se amestecă în troaca cu jir îl mîncă... jirinovskii. Nu trebuie exclusă nici ipoteza pupatului în Piața Independenței, știut fiind că Vadim lîngă mina care-l pleznește.

EMIL HUREZEANU

Scandalul permanent

După alegerile din 1992, îndată ce rezultatele erau date publicității, președintele Iliescu declara (la fel ca domnul Virgil Măgureanu, de altfel) că noii aleși, reprezentînd PRM, PSM și PUNR, nu pot fi calificați drept „extremiști” atîta vreme cît nu trec la fapte, ci se limitează doar la declarații. Extremismul în această viziune n-ar fi existat nici cînd Vadim Tudor cerea purificarea etnică a României, prin izgonirea ungarilor, evreilor și țigănilor, nici cînd Gh. Funar constata că a sosit vremea ca ungurii să fie aruncați peste graniță, nici cînd PSM-ul vechilor ceaușişti roia de nerăbdare, cu glas tare, la gîndul transformării țării într-o colonie ideologică coreeană sau chineză. Atîta vreme cît acești domni seriau și strigau doar, fără să pună mîna pe lopiți, domnul Iliescu se declara liniștit, domnul Măgureanu și mai liniștit. O concepție bizară despre teoria și acțiunea politică l-a făcut, de la început, pe ocupanții centrului de putere de la București să recurgă mereu la un dublu limbaj: cel al zimbetului silit democratic, prooccidental, însoțit de rinjetul extremismului pragmatic. Și Vadim, și Păunescu, și Funar au apărut și s-au dezvoltat în viața politică a țării ca invenții ale mașinării de putere postdecembriste, din care nu-i recunoaștem cu oarecare siguranță decît pe I. Iliescu, V. Măgureanu și V. Ionel. Cu Vadim, Păunescu și Funar se face politică și se guvernează, în România ultimilor ani, într-o veselă, aproape de iarmaroc, impunînd. Interesele democratice ale societății românești, sănătatea morală a întregii națiuni, cultura politică a tranziției au fost grav și profund alterate de acest exercițiu. Toți adversarii politici, de durată sau accidentali, ai nucleului de putere au devenit țintele comandoului de killer-i morali Păunescu-Vadim-Funar. Extremismul lor a fost, din capul locului, nu a doua, ci prima natură a echipei de putere de la București.

S-a întîmplat însă ca ucenicul vrăjitor, la fel ca în poveste, s-o ia razna și să-și depășească maestrul. Mizeria economică, blocajul internațional al țării au contribuit la crearea unei atmosfere favorabile populismului demagogic. Mercenarii s-au trezit într-o bună zi, aproape siguri, că pot fi și comanditarii afacerii politice românești. Și atunci, un fel de Comore auhton s-a produs, nici măcar pe neașteptate, Vadim Tudor s-a aruncat la gîtul directorului SRI, dar în scris, nu în realitate. Este poate motivul pentru care abilitățile director al SRI continuă să păstreze o grea tăcere. Același senator, ale cărui simptome de dereglare psihică îi asigură numărul precum nebunului de curte, îl acuză în ultimele zile, cu o virulență inimaginabilă, și pe Ion Iliescu. Făcut literalmente albie de porci, șeful statului român aproape că-și cere scuze că există și că e înțeles greșit. Purtătorul de cuvînt, el însuși o mai veche victimă de tufiguri a delirului lui Vadim, îngaimă două-trei fraze de detașare, anunțînd că instituția prezidențială, deasupra binelui sau răului, nu se coboară să dea replici. Altădată reacțiile d-lor Iliescu și Chebeleu se dezlănțuiau cu furie pentru mult mai nefăsemnate, banale prilejuri.

E de presupus că maestrul sînt puțin surprîns, încă, de demența ucenicului vrăjitor și caută cea mai bună soluție de neutralizare. Se mai poate crede că cei doi, Iliescu și Măgureanu, se tem pur și simplu în perspectiva unor alegeri în care mizeria și apatia pot naște sau întăriți monștri cu chipul lui Păunescu sau Vadim. Nu se poate exclude nici ipoteza unui nou scenariu, în care, brusc, imaginea lui Ion Iliescu și a lui Virgil Măgureanu să devină angelică doar pentru că C.V. Tudor le-a jurat răz bunare. Cert este că atitudinea de indiferență și ridicolă seninătate a d-lor Iliescu și Măgureanu în fața atacurilor de o inimaginabilă mirșăvie ale senatorului Tudor este scandaluoasă și ireponsabilă. Apelul lor la așa-zisa diferență între lideri – eventuala credință – și partidele lor – învariabil virtuozitate – au aceeași valoare ca și disociația dintre extremismul vorbei și măciuca faptei; de altfel, la sfîrșitul acestei săptămîni, prezidiul PRM a dezamorsat iluzia prezidențială, refuzînd să-și dezgrățieze liderul. În același timp, Convenția Democratică anunță că este gata să intre într-o coaliție guvernamentală, pînă la alegeri, cu un PDSR divorțat de PRM, PSM și PUNR. O propunere mai veche în acest sens există și din partea PD.

A sosit deci momentul ca PDSR, cu Ion Iliescu și Virgil Măgureanu, să se decidă: continuă să guverneze România în forță și dezinformare, recurgînd la instrumente de tip Vadim-Funar, sau acceptă codul unei vieți politice normale? Răspunsul la propunerile Convenției și ale altor forțe politice nu trebuie să întîrzie. Replica judiciară la acelele de demență ale lui C.V. Tudor – de asemenea? Dacă nu e omnia, lipsindu-ne toate datele poveștii, nu ne aflăm decît la începutul unei noi și tulburătoare trame misterioase, în care ceea ce deja ne îngrozește nu este decît începutul unei noi farse. De fapt, Corneliu Vadim Tudor, Gheorghe Funar și Adrian Păunescu sînt făcuți din același aluat cu Ion Iliescu și Virgil Măgureanu. Primii însă doar vorbesc, ultimii doi mai și fac. Dacă ar fi să-i credem, diferența e pe cale de a fi anulată.

ILIE ȘERBĂNESCU

Crede și nu cerceta!

Guvernul nu insistă asupra informării cetățenilor pentru că scopul urmărit de fapt nu este dirijarea cupoanelor și certificatele acestora spre întreprinderile profitabile.

De la începutul lunii octombrie și pînă la sfîrșitul anului se va desfășura cea de-a doua fază - de fapt, principala - a programului guvernamental de privatizare în masă: preschimbarea cupoanelor și certificatele în acțiuni potrivit opțiunilor făcute de posesori. Mai precis, fiecare cetățean urmează să indice întreprinderea - din lista prezentată de guvern sau chiar din afara acesteia - la care dorește să dobîndească acțiuni în schimbul cuponului și, eventual, certificatele pe care le deține.

Principiile preschimbării sînt relativ simple. Unei acțiuni - indiferent a cărei întreprindere - i s-a atribuit prin lege valoarea de 25.000 lei. Aceeași valoare are, tot prin lege, vechiul carnet de 5 certificate de proprietate distribuit în 1992. Cuponul, cu care cetățenii adulți au fost reimprietărită acum, i s-a atribuit valoarea de 975.000 lei. Deci pe noul cupon se pot dobîndi 39 de acțiuni. Pe vechiul carnet de certificate, doar o acțiune.

Cuponul nominativ poate fi folosit doar la o singură întreprindere. În schimb, vechile certificate - indiferent cîte are un cetățean - pot fi utilizate în bloc la o singură întreprindere sau, dimpotrivă, separat, la mai multe întreprinderi.

Opțiunile cetățenilor vor fi depuse nu direct la întreprinderile în cauză, așa cum se proiectase inițial, ci la circa 300 de centre special organizate (unități postale, bancare și de CEC), revenind în medie ca aproximativ 50.000-60.000 de posesori de cupoane și certificate să-și comunice alegerile la un centru. Comisioane relativ modice vor fi percepute de către aceste centre pentru efectuarea, din punct de vedere tehnic, a operațiilor.

Fiecare întreprindere colectează apoi opțiunile și le dă curs fără nici o problemă pînă la concurența alocării numărului de acțiuni disponibile pentru a fi cedate contra cupoane și certificate. Dacă numărul de opțiuni nu acoperă numărul de acțiuni puse, cum se spune, la bătaie, cele rămase se scot în vânzare. (Desigur, ca reglementare tehnică, pentru că în fapt șansa de a le cumpăra cineva este practic nulă, de vreme ce nici măcar contra cupoane sau certificate, adică pe gratis, nu s-au exprimat opțiuni pentru ele).

În cazul în care la o întreprindere numărul de opțiuni în cupoane și certificate depășește numărul de acțiuni alocate, atunci, pentru situația respectivă, are loc o recalculare, astfel încît, în esență, pe un cupon sau pe același număr de certificate se vor obține mai puține acțiuni decît la celelalte întreprinderi unde cererea nu a întrecut oferta. Chei de alocare sînt prevăzute pentru cazurile obiective în recalculare apar de repartizat numere fracționare și nu întregi de acțiuni.

Presa scriă și audiovizuală abundă de luări de poziție din partea analiștilor independenți și a unor reprezentanți ai Opoziției cu privire la faptul că exprimarea opțiunilor cetățenilor este compromisă de absența unei informări cores-

punzătoare asupra profitabilității și perspectivei întreprinderilor - fapt considerat ca principală hîbă a programului guvernamental de privatizare.

Realitatea este că acest program nici nu își propune să informeze pentru că, pur și simplu, nu are ca scop să dirijeze cupoanele și certificatele spre întreprinderile profitabile. Programul consideră toate întreprinderile avute în vedere o apă și-un pămînt - în principiu, rentabile sau rentabilizabile - și urmărește ca, dimpotrivă, cupoanele și certificatele să se așeze cit mai uniform posibil în căsuțele ce le-au fost destinate.

Motivul de fond este ca, terminîndu-se odată cu privatizarea pe baze gratuite, să nu se schimbe de fapt nimic în urma acesteia în structura deciziei din întreprinderile cuprinse în program.

De aceea, pieței și reguților ei nu li se lasă practic vreun rol în derularea propriu-zisă a programului.

Sînt folosite, atît pentru cupoane și certificate cit și pentru acțiuni, prețuri forțate, derivînd din așa-numitele „evaluări contabile”. Nu sînt prețuri de piață, rezultînd din cerere și ofertă, din licitații. Sînt prețuri politice, dinainte stabilite, decurgînd din actualizarea statistică în funcție de inflație, a inventarului întreprinderilor, indiferent de capacitatea acestora de a aduce profit, acum și în viitor.

Schema de preschimbare este, de asemenea, administrativă, constituind o alocare și nu o licitație. Toate întreprinderile cuprinse în program fiind considerate rentabile, deci de interes pentru a li se achiziționa acțiunile, principiul de preschimbare este, ca urmare, cel al subscripției folosit în oferta publică. Rezolvarea situației în care cererea în opțiuni depășește oferta de acțiuni se face nu prin mărirea gradului de privatizare al întreprinderilor, ci prin scumpirea relativă a acțiunilor.

Societățile de intermediere - care ar fi putut asigura cetățenilor nu numai o consultație calificată, ci și orientarea propriu-zisă a cupoanelor și certificatele lor către întreprinderile oferind perspective mai bune - sînt excluse de la participarea în procesul de privatizare pe baze gratuite.

Chiar dacă 60% din capitalul unei întreprinderi ajunge la particulari obișnuiți, decizia nu va putea emana de la aceștia, din cauza dispersiei posesiunii lor.

Scopul final este deci ca, punîndu-se capăt privatizării pe baze gratuite fără a se schimba structura deciziei, aceasta din urmă să poată fi preluată de către cei ce vor dobîndi contra bani restul acțiunilor. Restul fiind mic, înseamnă obținerea controlului întreprinderilor cu bani mai puțini. Deci un avantaj pentru potențaiții zilei.

MARȚI 3 OCT.

• **Senatul și-a adoptat bugetul pe 1996**
Totalul cheltuielilor alocate Senatului prin bugetul pe anul 1996 se ridică la peste 24 miliarde lei. Fondul de salarii se cifrează la 6,394 miliarde, cheltuielile de deplasare la 6,495 miliarde, din care 120 milioane lei reprezintă fondul președintelui Senatului.

• **PL '93 respinge ideea Opoziției Unite la alegeri**

Președintele PL '93, Horia Rusu, a declarat că nu dorește o alianță cu partidele de opoziție în perspectiva alegerilor de anul viitor. Rusu s-a referit la propunerea PAC care indemnă reprezentanții Opoziției să acționeze unitar, în cadrul unei alianțe electorale care să le permită cîștigarea alegerilor din 1996.

• **Votul final asupra Codului penal a fost amînat**

Proiectul de modificare și completare a Codului penal și a Codului de procedură penală a fost finalizat la Camera Deputaților, însă votul final a fost amînat. Deoarece numeroși deputați au anunțat că vor vota împotriva acestei legi (care este organică), liderii grupurilor parlamentare au anunțat că vor purta mai multe runde de negocieri pentru găsirea unei soluții de compromis, existînd și posibilitatea modificării articolelor 205 și 206.

MIERCURI 4 OCT.

• **Iliescu contestă afirmațiile din SUA**

La întoarcerea din vizita în SUA, președintele Ion Iliescu a declarat că presa i-a răstălmăcit apusele și de aceea atacurile la adresa sa din partea lui C.V. Tudor și Gheorghe Funar sînt nemotivate. Aceștia din urmă au anunțat că îl vor acționa în judecată pe președintele țării, deoarece acesta i-ar fi comparat cu niște „Jirinovski români”. Iliescu consideră că atacurile liderilor partidelor alianței guvernamentale sînt nemotivate și că aceștia s-au grăbit „cu asemenea leșuri întempestive, colerice”.

• **PDSR cere PRM să se disocieze de Vadim Tudor**

Delegația Permanentă a PDSR a adresat o scrisoare conducerei PRM, prin care se solicită acesteia să-și prezinte în termen de zece zile atitudinea față de afirmațiile lui C.V. Tudor la adresa președintelui țării. Liderul PDSR, Oliviu Gherman, care a calificat aceste atacuri ca fiind „mîrșave, suburbane și de neconcepț pentru o viață politică normală”, apreciază că de acceptarea sau disocierea de acestea depinde colaborarea pe viitor a celor două partide.

• **Despre încălcarea drepturilor omului în România**

Președinta subcomisiei pentru Drepturile Omului a Parlamentului European a adresat Comitetului parlamentar mixt de asociere a României la UE o scrisoare ce conține mai multe acuzații privind abuzuri comise împotriva drepturilor omului în România. Criticile la adresa situației din țară se concentrează, în principal, asupra situației democrației locale și a tratamentului aplicat minorităților.

• **Ofițerii implicați în „cazul Terasa” au fost disculpați**

Comisia parlamentară pentru controlul SRI a ajuns la concluzia că ofițerii SRI prezenți în apropierea Terasei „Anda” din București nu au avut ca obiectiv filarea celor doi ziaristi implicați în cercetarea cazului „Iliescu-KGB”.

JOI 5 OCT.

• **Președinția condamnă atacurile lui C.V. Tudor**

În conferința de presă a Președinției au fost condamnate atacurile „absurde și triviale” ale liderului PRM la adresa șefului statului, atacuri apreciate ca „descalificante pentru un om politic, lider de partid și senator”.

• **Reacții la scandalul Ion Iliescu-C.V. Tudor**

Într-o replică la scrisoarea Delegației Permanente a PDSR, Comitetul Director al Partidului România Mare „la cunoștință cu stupefacție de ultimatumul PDSR”, pe care-l respinge, în plus considerînd că „toată iritarea dv. nu are un suport real în comparație cu iritarea populației, pe care o Mafia care nu mai e subterană, a adus-o în sapă de lemn”.

• **Emil Constantinescu apreciază că în CDR nu sînt divergențe**

Comitetul Executiv al Convenției Democratice a constatat că divergențele pe plan local în privința organizării și funcționării filialelor teritoriale ale CDR nu sînt legate de oferta sau orientarea politică a partidelor din alianță. Divergențele, apărute în circa 10 județe, sînt generate doar de adversitățile dintre personalități sau reprezintă manifestarea unor grupuri de interes pe plan local.

• **USD a stabilit modul de reprezentare electorală**

Uniunea Social-Democrată va prezenta liste electorale complete pentru alegerile locale, iar norma de reprezentare a celor două formațiuni componente va fi de 75% pentru PD și respectiv de 25% pentru PSDR.

VINERI 6 OCT.

• **Scandalul declanșat de C.V. Tudor a intrat într-o fază liniștită**

Liderul PRM, C.V. Tudor, a declarat în cadrul conferinței de presă a partidului că nu se simte responsabil de afirmațiile apărute în gazeta România Mare, deoarece el nu are timp să citească toate articolele publicate aici. În plus, C.V. Tudor a mai afirmat că îl simpatizează și îl respectă pe Ion Iliescu, dar nu este de acord cu impasibilitatea acestuia față de ruina țării. Pe de altă parte, Parchetul General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție a dispus verificării în legătură cu articolele publicate în ultimele numere ale revistelor România Mare și Politică cu privire la președintele României.

• **PSM se desparte, dar rămîne în alianța guvernamentală**

În urma ședinței Comitetului Director al PSM, conducerea acestui partid, deși constată „cu profundă tristețe” că protocolul cvadrupartit „n-a existat și nu există”, ajunge la concluzia că „în actuala conjunctură politică românească, țara nu poate fi guvernată decît printr-o politică de alianță”. Motivul este foarte simplu: „Dreapta nu trebuie să ajungă la putere”.

SÎMBĂȚA 7 OCT.

• **PDSR respinge o alianță cu CDR**

Președintele PDSR, Oliviu Gherman, a declarat că partidul pe care-l conduce respinge oferta Convenției Democratice, care i-a propus susținerea parlamentară dacă renunță să guverneze alături de PUNR, PSM și PRM. Pe de altă parte, Gherman a arătat, în cadrul unei întâlniri cu președintele Adunării Parlamentare și Consiliului European, că în scurt timp Biroul Executiv Central al PDSR va lua în calcul eventualitatea ruperii alianței cu PRM.

LUNI 9 OCT.

• **Conferința Uniunii Interparlamentare la București**

Cea de-a 94-a sesiune a Uniunii Interparlamentare a început la Palatul Parlamentului din București în prezența a peste 1.000 de parlamentari din întreaga lume. Tema acestei conferințe este fenomenul corupției. În discursul său inaugural, președintele Ion Iliescu a subliniat că „stîrn prin instituțiile sale trebuie să vegheze ca fenomenul de poluare să se producă în condiții de concurență loială cu eliminarea oricăror forme de corupție, a oricăror beneficii nemeritate”. Anul, în România, conform estimărilor Ministerului de Interne, fenomenul corupției prejudiciabil bugetul de stat cu circa două miliarde de dolari.

• **Generalul Chelcer acuză conducerea MAPN**

Comandantul Armatei a 4-a „Transilvania”, generalul de armată Paul Chelcer, și-a anunțat intenția de a da în judecată conducerea Ministerului Apărării Naționale, deoarece trezoreria sa în arhivele s-a făcut prin încălcarea legii. Chelcer afirmă că a aflat de seșirea sa la pensie din presă și, pe de altă parte, nu există posibilitatea existenței unor planuri obiective în legătură cu acest lucru.

• **Rubrică realizată de MARIAN ȘIRIAC**

Adevărul literar și artistic nr. 290

- **Rubrică noi în „Adevărul literar și artistic”:**
  - Costache Olăreanu: *Focasta*
  - Scena de Săviana Stănescu și Ionela Liță
- **Alexandru Paleologu** față în față cu naționalismul român-maghiar
- **Tăranul la el acasă**
- **Traveling: Festivalul filmului francez văzut de Magda Mihăilescu**
- **O gedință tematică în UAP**

OVIDIU PECICAN

Universitatea asediată

PUNR a declanșat o adevărată campanie împotriva rectorului universității din Cluj, Andrei Marga

Cine e atent poate constata că după decembrie 1989 orașul Cluj a devenit o arenă pe care se joacă partide nu lipsite de miză și importanță. Aici s-a stabilit centrul activ al PUNR, după victoria în alegerile locale ale liderului nationalist Gheorghe Funar, deși inițial Vatra Românească părea să-și fi fixat nucleul activ în Tirgu-Mureșul lui Radu Ceantea. S-a schimbat portavocea, s-a mutat și inima naționalismului transilvănean. Și așa cum Tirgu-Mureșul a contribuit într-o manieră originală la istoria post-revoluționară, devenind orașul confruntărilor interetnice, tot astfel Clujul s-a transformat pentru o clipă efemeră în El Dorado-ul care a sărăcit o sumedenie de români, îmbogățindu-i pe alți cetățeni. Căci Caritașul lui Ioan Stoica (eroul de ieri, inculpatul de azi) a fost implantat în orașul de pe Someș de același primar cu aspirații la președinția țării.

Acesta e un șir de fapte, și ele ar merita, desigur, o privire mai stăruitoare. Dar Clujul - unde Funar a învins pe candidatul Convenției în cursa pentru primărie „la mustață” -, e și bine. Clujul devine pe zi ce trece tot mai mult un oraș european. Curînd după evenimentele furtunoase de la sfîrșitul lui decembrie, aici și-au deschis porțile Centrul Cultural Francez și German, bibliotecile engleză, austriacă, spaniolă, belgiană și americană, și chiar o alta - e drept, efemeră - italiană. Inutil de subliniat că toate aceste prezențe străine semnaleză interesul occidental pentru Transilvania și capitala ei, tot așa cum e lesne de înțeles că un asemenea interes contravine flagrant naționalismului intolerant și autarhic promovat de PUNR.

La început, lucrurile mergeau ca pe roate. Singurul străin incomod, directorul Centrului Cultural Francez - Bernard Paquetteau -, a fost ținta unor atacuri susținute și mereu reluate în principalele ziare clujene (*Mesagerul* și *Adevărul de Cluj*). Rezultatul a fost că tînărul sociolog, nemulțumit cu reprezentarea de față a țării sale și dornic să facă tot posibilul pentru a aprinde evoluția societății românești înspre o democrație reală, a fost în cele din urmă înlocuit de șefii săi cu un funcționar inert și cenușiu, al cărui principal merit este acela că nu contrazică în nici un fel opiniile.

Curînd, însă, realitățile au devenit mai complexe. O dată cu accesarea filosofului Andrei Marga la funcția de

rector al Universității „Babeș-Bolyai”, această instituție a început să cunoască un proces de accelerată primire. Vechile facultăți s-au îmbogățit cu noi secții, au fost promovate studii interdisciplinare și comparate, s-au înființat facultăți noi și s-a improspătat, printr-o infuzie masivă de tineri, personalul didactic. Dar ceea ce a neliniștit cel mai mult pe patrioții de la primăria clujeană a fost deschiderea Universității către contactele științifico-profesionale cu exteriorul, valul de burse și schimburi de experiență înspre Vest și cu Vestul, precum și situarea Rectoratului pe o poziție ferm democratică.

Totul a culminat - în toamna anului 1994 - cu înființarea, în directă cooperare cu Comunitatea Europeană și pe baza unui Program TEMPUS, în care erau implicate șapte universități din Belgia, Anglia, Franța, Italia, Germania și Grecia, a Facultății de Studii Europene. Să vrei să formezi pe viitorii experți în materie de integrare europeană tocmai în inima fierului peinerist le-a părut domnilor Funar și Gavra o insolentă ce merita să fie sancționată, mai cu seamă că ultimului i se refuzase poziția universitară la care tinjese. Nu e de mirare că, în aceste condiții, lunile toride ale verii lui 1995 au adus în paginile ziarelor clujene menționate mai sus o altă campanie, declanșată de astă dată împotriva rectorului Marga. Semnate cu un pseudonim colectiv ce angaja

întreg partidul („Departamentul de presă și mediatizare al Partidului Unității Naționale Române”), dar și de diverse personaje ale vieții publice clujene, atacurile sînt remarcabile prin lipsa de temei a contestărilor și prin stilul ce ar face gloria oricărui birjar de altădată. Autorii nu se pierd, în genere, în mărunțisuri. Ei preferă să însușească insanițati și neadevăruri cu privire la domnul Andrei Marga și la membrii familiei sale. (Deși cel care scrie rîndurile de față nu se teme de asprimile limbii române, din respect pentru publicul cititor el preferă să nu ilustreze în nici un fel aserțiunile de mai sus, lăsînd pe seama autorilor de insanițati consultarea ziarelor *Adevărul de Cluj* și *Mesagerul* din lunile respective.) Să vorbești despre „debilitățile intelectuale și psihice ale personajului Andrei Marga” într-un pretins drept la replică (vezi *Adevărul de Cluj*, nr. 1.465 de marți 29 august a.c., p. 16) nu e, desigur, un fapt accidental, ci, în măsura în care angajează prin „semnătură” un întreg partid, aruncă în discredit pe toți membrii săi. Grav nu e atît faptul că filosofului Andrei Marga i se contestă calitățile intelectuale și profesionale, căci cărțile semnate de actualul rector stau la îndemîna oricărui cetățean. Grav nu e nici tonul și stilul diatribelor, chiar dacă ele au gustul și efectul unor vomitive. Cu adevărat grav mi se pare că un partid în al cărui program sînt enunțate explicit nevoia de afirmare a valorilor naționale și unitatea dintre toți românii se dezvaluie într-o manieră atît de trivială ca o formațiune cinică, manipulînd electoratul și pe partizanii săi prin intermediul agitării unor principii pe care le încalcă la primul colț de stradă. Și e realmente astfel, cită vreme pînă azi nici unul dintre membrii PUNR nu s-a dissociat public - din cite știm - de afirmațiile pe care colecțiile ziarelor le păstrează nentîns.

Nu e de discutat în ce măsură activitatea profesională a unei persoane (oricare ar fi ea) a trecut în competența formațiunilor politice, și nici dacă aceleași foruri au vreo autoritate în a emite diagnostice psihiatrice ori morale. Flagrant e modul dur și ineleant în care un partid ce se proclamă ca reprezentant al românilor și românismului îi atacă pe acei lideri ai vieții publice românești care, români ei înșiși, nu înțeleg să se alinieze opțiunilor domnilor Funar și Gavra.

Atacînd în vremea vacanței de vară instituția Rectoratului, polemiciștii tricolorași au vrut, fără îndoială, să se asigure că senatul Universității, corpul profesional, dispersat de vacanță, nu vor fi în măsură să reacționeze. Deh, așa inițiativă - așa strategii.

Pînă uns-alta, se constată în întreaga țară un început de „secerîș de toamnă” la nivelul rectoratelor independente în raport cu partidele din arcul guvernamental. La București, domnul Emil Constantinescu e asaltat de studenții lipsiți de locuri în cămine, iar Televiziunea insistă masiv asupra episodului la ore de vîrf, ajutînd populația țării să se resemneze la gîndul că omul care nu-i poate gestiona perfect pe propriii studenți, nu va putea face treabă bună nici la cîrma țării. La Cluj, reacția de sîntă indignare naționalistă a decanului de la Drept în fața unui început de frază în limba maghiară venind dinspre rectorul Andrei Magyari a strînit un val de noi incriminări la adresa Universității. Autorii consideră, desigur, mai potrivită cu democrația pe care o tot moșim alternativa unei segregării academice pe baze etnice.

În aceste condiții, „cazul Andrei Marga” s-ar putea să devină simptomat pentru această toamnă prelectorală.

Din partea Universității „Babeș-Bolyai”

În cadrul ceremoniei inaugurării anului academic 1995-1996, la Universitatea „Babeș-Bolyai”, prorectorul Andrei Magyari, în încheierea alocuțiunii sale, rostită în limba română și concentrată asupra înfăptuirilor clujene în materie de învățămînt în limbile maghiară și germană, a formulat o frază în limba maghiară. Decanul Facultății de Drept, Matei Basarab, l-a întrerupt pe prorector, cerîndu-i să încheie alocuțiunea în limba română, și a părăsit, în semn de protest, sala.

Ca de obicei, în situațiile în care sînt angajate sensibilitățile și relațiile interetnice, incidentul este exploatat și, uneori, deformat. De aceea, Biroul de Presă al Universității „Babeș-Bolyai” este înputernicit să facă următoarele precizări:

Structurarea Universității „Babeș-Bolyai” - care asigură studii în română, dar, în specialitățile ce pregătesc profesori, artiști și jurnaliști, și studii în maghiară, precum și, începînd cu noul an universitar,

studii în germană - este conformă Legii învățămîntului (1995). Ea reflectă structura cultural-istorică a Transilvaniei și intruchipează un aspect al politicii de stat a României. Ea are aprobarea ministerului de resort și este susținută de forțele democratice și responsabile din țara noastră.

Așa cum de multe ori s-a observat, sînt oameni care cîntă să abată atenția de la anacronismul calificării lor profesionale, compromisiunile pe care le-au făcut, lipsa competenței comunicative, agitănd demagogic naționalismul. (...)

Reprezentanții ambasadelor, universităților partenere și jurnaliștii străini prezenți la ceremonie nu fost asigurați de Rectorat că diversivunile nu trebuie luate ca indiciu decisiv al atmosferei universitare. Universitatea „Babeș-Bolyai” rămîne, cu principalele ei forțe intelectuale, angajată pe calea ecumenismului confesional și concilierii interetnice, singura cale cu adevărat realistă și benefică pentru modernizarea și integrarea europeană a țării noastre.

Biroul de Presă al Universității „Babeș-Bolyai”

EDITURA HUMANITAS

Étienne Gilson
Filozofie
Evoluție

Étienne GILSON
Filozofia
Curs de filozofie în Evul Mediu

Din Evul Mediu, mai păstrăm și astăzi convingerea profundă că orice sistem social se bazează pe un sistem de idei și, așa cum doctrina unui partid constituie unitatea însăși a celui partid, tot așa unirea tuturor oamenilor nu se va putea face decît prin acordul tuturor spiritelor.

Pentru orice gîndire occidentală, a-și ignora Evul Mediu înseamnă a se ignora pe sine. E puțin spus că secolul al XIII-lea e aproape de noi: el e în noi, și nu ne vom debarasa de istoria noastră renegînd-o, așa cum un om nu se desparte de viața lui anterioară uitîndu-și trecutul.

André VERGEZ & Denis HUISMAN
Curs de filozofie

Dorim ca studînd acest Curs de filozofie cititorii să simtă aceeași plăcere a participării la dialogul dintre doctrine și autori pe care am simțit-o și noi elaborînd lucrarea. Filozofia

aduce tuturor celor care o practică - profesori sau elevi - ceea ce Spinoza numea *laetitia*, acea bucurie pe care el însuși o caracteriza ca „recere de la o perfecțiune mai mică la una mai mare”.

André BARBAULT
Zodiacul

Căutați metoda infalibilă de a citiga la loterie? Credeți că cifra 8 vă este favorabilă? Credeți că un nativ din Gemeni nu poate iubi decît un Berbec sau că trebuie să purtați pietrele prețioase specifice zodiei dumneavoastră pentru a avea succes în dragoste miercură?

Atunci nu citiți această carte! Dar dacă sînteți de acord că există „ceva adevărat” în astrologie, dacă recunoașteți valoarea psihologică a acestor simboluri care sînt semnele Zodiacului, dacă vă se pare că întrezăriți un fond comun la ființe „astrologic asemănătoare”, dar alt de diferite cum sînt Van Gogh și Baudelaire (Berbec), Picasso și Dostoevski (Scorpion), Churchill și Franco (Săgetător), Mozart și Schubert (Vărsător) și, de ce nu, și dumneavoastră, atunci trebuie să citiți această carte!

Legea învățămîntului în dezbatere

Considerațiile Ministerului Învățămîntului cu privire la unele obiecții ale UDMR la Legea învățămîntului

În România, învățămîntul constituie prioritate națională și are ca scop realizarea idealului educațional care se întemeiază pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești, contribuind la păstrarea identității naționale.

Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative.

Legea învățămîntului nr. 84/1995, votată de Parlamentul României și promulgată de președintele țării, are la bază prevederile Constituției României referitoare la promovarea drepturilor egale ale cetățenilor de acces la toate nivelurile și formele de învățămînt, indiferent de condiția socială, materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă.

Acest document legislativ este elaborat la standarde internaționale și respectă integral prevederile Cartei Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copiului.

Prevederile Legii învățămîntului au un caracter unitar și reglementează, în mod global, întregul sistem de învățămînt.

Art. 32 din Constituția României prevede că „dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă și de a putea fi instruite în această limbă sînt garantate; modalitățile de garantare a acestor drepturi se stabilesc prin lege”.

Prevederea cuprinsă în art. 32 din Constituție este explicitată în art. 5, alin. 1 din Lege, unde se stipulează egalitatea drepturilor menționate în textul respectiv.

Referirea la art. 20 din Constituție este în acord cu Convenția-cadru, pentru protecția minorităților naționale, ratificată în anul 1995.

Față de Convenția-cadru, care stabilește bareme minimele în aplicarea prevederilor internaționale cu privire la drepturile minorităților, Legea învățămîntului, respectînd Constituția României, prevede drepturi mult mai largi ale cetățenilor aparținînd minorităților naționale, asigurîndu-le acestora dreptul de a studia și de a se instrui în limba lor maternă, la toate

nivelurile și formele de învățămînt (art. 118).

În acest sens, actuala Lege se aliniază și, în multe privințe, depășește standardele internaționale.

Obiecțiile UDMR sînt tendențioase

În condițiile în care dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă și dreptul de a fi instruite în această limbă sînt garantate, Legea învățămîntului prevede dreptul și obligativitatea studierii și însușirii limbii române, precum și studiul obligatoriu al unor discipline în limba română – limba statului nostru.

Însușirea limbii și a literaturii române, a istoriei românilor și a geografiei României în limba de stat reprezintă un drept al tuturor cetățenilor acestei țări.

A-i priva pe cetățenii români aparținînd minorităților naționale de acest drept înseamnă a-i supune la discriminări.

Este o sfidare și un deserviciu să respingi cunoașterea limbii române, a istoriei românilor și a geografiei României, în condițiile în care în art. 120, alin. 3 din prezenta Lege se prevede „reflectarea istoriei și tradițiilor minorităților naționale în programele și manualele de istorie universală și istoria românilor”, iar în alin. 4 al acestui articol se stipulează că „la cerere, se introduce în învățămîntul gimnazial, ca disciplină de studiu, istoria și tradițiile minorităților naționale, cu predarea în limba maternă”.

Caracterul tendențios cu care UDMR face obiecții asupra Legii învățămîntului se concretizează și în susținerea ideii de limitare/îngrădire a copiilor și tinerilor aparținînd minorităților naționale în instituții de învățămînt din România, precum și ideea limitării învățămîntului superior în limbile minorităților naționale doar la unele domenii și profile.

Argumentele eronate, rezultat al interpretării greșite a art. 119 din prezenta Lege, nu pot fi susținute de cei care nu înțeleg și nu doresc să înțeleagă litera și spiritul acesteia sau scot din context unele prevederi legale.

Continuăm dezbaterea asupra Legii învățămîntului cu prezentarea poziției Ministerului învățămîntului, în numerele următoare vom publica și alte opinii primite la redacție.

Care dintre principalele obiecții aduse de UDMR Legii învățămîntului vi se par justificate și care nu? Argumentați răspunsul.

1) Istoria românilor și geografia României se predau și se examinează doar în limba română în învățămîntul gimnazial și liceal (art. 120).

2) Învățămîntul superior se poate desfășura în limbile minorităților doar în domeniile pedagogic și artistic (art. 123).

3) Noua lege exclude posibilitatea reînființării Universității Bolyai din Cluj și a înființării de licee sau universități de stat cu predare în limba maghiară (art. 119).

4) Examenele de admitere și concursurile de absolvire se pot susține în limbile minorităților doar la școlile, clasele și specialitățile cu predare în limba acestora, ceea ce limitează șansele tinerilor minoritari (art. 124).

5) Noua lege exclude posibilitatea retrocedării școlilor confessionale maghiare nationalizate în 1948 (art. 166).

6) Învățămîntul profesional și postliceal se desfășoară doar în limba română (art. 122).

Subliniem faptul că în art. 5 sînt stipulate următoarele prevederi: „cetățenii României au drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățămînt, indiferent de condiția socială și materială, de sex, rasă, naționalitate, apartenență politică sau religioasă”.

Coroborarea acestuia se face cu art. 122, care precizează la alin. 1 că „În învățămîntul de stat profesional, liceal – tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agromontan –, cit și în învățămîntul postliceal, pregătirea de specialitate se face în limba română”, asigurîndu-se, în funcție de posibilități, însușirea terminologiei de specialitate în limba maternă.

Acest articol, ca și prevederile art. 123, îndeplinește cerințele art. 13 din Constituția României, care prevede că, în România, limba oficială este limba română, precum și ale art. 16, alin. 1, care arată că „cetățenii sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”.

Interpretarea corectă a art. 123 nu se poate face fără să se țină seamă de art. 32, care precizează că „dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sînt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege”.

Litera și spiritul legii, ca și aplicarea art. 122 în planul realității, oferă șansa tinerilor de a practica profesiile pe tot cuprinsul țării, fără nici un fel de discriminare, or, interpretarea exclusivistă a art. 123 este nefondată juridic.

Referirea la art. 119, alin. 1 din prezenta lege, cu privire la „excluderea posibilității înființării și/sau funcționării unor licee și universități cu predare în limba maghiară”, nu are temei legal sau cei care încriminează acest articol nu-i înțeleg sensul, deoarece, așa cum a fost votat, litera și spiritul acestuia se referă la faptul că „în funcție de necesitățile locale se pot organiza la cerere și în condițiile legii, grupe, clase, secții sau școli cu predarea în limbile minorităților naționale”.

Interpretarea juridică implică bun-simț pentru cei care exclud coro-

borarea alineatului 1 cu 2 ale acestui articol, care face precizarea că „prevederile alin. 1 al acestui articol se vor aplica fără a se aduce atingere învățării limbii oficiale și predării în această limbă”.

Unilateralitatea interpretării articolelor cuprinse în Capitolul XII – „Învățămîntul pentru persoanele aparținînd minorităților naționale” – uimește prin ignorarea prevederilor unor articole ca 124, 125, 126, iar referința la articolele 122 și 123 nu se pare lipsită de fond, pentru că și persoana care are cultură juridică elementară înțelege sensul corect al acestora și anume, nelimitarea șanselor de acces ale tinerilor minoritari în învățămîntul superior și respectarea dreptului de a studia în limba maternă, fără însă a se încălca alte drepturi prezentate în alte articole.

O lege transformată în capital politic

Cu privire la patrimoniul învățămîntului, Legea stipulează că „baza materială a învățămîntului de stat constă în activul patrimonial al Ministerului învățămîntului, al instituțiilor și unităților de învățămînt și de cercetare științifică din sistemul de învățămînt existent la data intrării în vigoare a acestei legi, precum și din activul patrimonial redobîndit sau dobîndit anterior”.

În înțelesul strict al sintagmei „baza materială”, aceasta se referă la cea aferentă procesului de instruire și de educație menționată la art. 116, alin. 2 și realizată din fondurile statului sau din fondurile instituțiilor și întreprinderilor de stat, în perioada anterioară datei de 22 decembrie 1989, precum și imobilele ce au aparținut Ministerului învățămîntului și care, conform Legii nr. 15/1990, au trecut în patrimoniul unor societăți comerciale.

În spiritul cel mai democratic, Legea învățămîntului prevede că baza materială a instituțiilor de învățămînt superior de stat este proprietatea acestora, iar cea a unităților de învățămînt preuniversitar, pînă la apariția Legii patrimoniului public și privat al statului, rămîne în proprietatea Ministerului învățămîntului.

În acest spirit și legii se analizează situația patrimoniului aparținînd învățămîntului confessional.

Înțelegerea, interpretarea și aplicarea Legii învățămîntului nu pot fi făcute decît în litera și spiritul în care este elaborată.

În vederea aplicării acesteia, Ministerul învățămîntului elaborează în prezent 88 documente legislative, care vor facilita și reglementa aspectele specifice fiecărui domeniu/compartiment abordat în cuprinsul prevederilor legii.

Interpretarea unilaterală, tendențioasă și, de cele mai multe ori, subiectivă este rezultatul necunoașterii legii, scaterii din context a unor articole sau aliniate, neînțelegerii caracterului democratic al acesteia.

A face din lege un instrument care să dezbină copiii și tinerii, cadrele didactice care doresc s-o aplice corect este aberant și neconcordanț cu finalitățile învățămîntului românesc.

Consfătuirile cadrelor didactice care s-au desfășurat în întreaga țară au scos în evidență faptul că școala are nevoie de liniste, iar cadrele didactice și elevii nu doresc să fie discriminați pe criterii etnice.

A face din interpretarea legii capital politic sau ca argumentele care servesc altui scop să fie în detrimentul școlii românești este o acțiune tendențioasă și nu servește scopul în care acest document legislativ a fost elaborat.

(Substituirile aparțin redacției)

Anchetă realizată de OANA ARMEANU

un radio actual

TALK-SHOW-uri
LIVE

FM 94.2 MHz

TOTAL

TELEFON 631 51 501 631 58 45

În fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Luni:
Război și pace – Mihai Tatuleci

Mărti:
Căinele de pază – Cornel Nistorescu

Miercuri:
Punct și virgulă – Carmen Bendovski

Joi:
Fiți întreprinzători – Teme economice

Vineri:
Taxiul de noapte – N.C. Munteanu

Corneliu Coposu - Ofițer al Legiunii de Onoare a Republicii Franceze

Vineri 6 octombrie a.c., domnul Corneliu Coposu a fost numit Ofițer al Legiunii de Onoare a Republicii Franceze. Decorația i-a fost înmănată de Excelența Sa domnul Bernard Boyer, ambasadorul Franței la București, în cadrul unei ceremonii ce a avut loc la Ambasada Franței. Legiunea de Onoare este cea mai înaltă distincție franceză, instaurată de Napoleon Bonaparte în anul 1802. Prezentăm în continuare fragmente din discursul rostit cu această ocazie de domnul Bernard Boyer și o declarație pe care ne-a făcut-o domnul Corneliu Coposu după încheierea ceremoniei.

Bernard Boyer

(...) N-ați fost nici șef de stat, nici ministru, nici comandant al armatei, nici academician și nici măcar ambasador. Dar n-ați avut nevoie de aceste titluri pentru a vă face un nume recunoscut și respectat pretutindeni.

Ați dobândit acest nume nu pentru că ați fost un tânăr exaltat, care visează aventuri în țări exotice. Nu ați fost nici un Don Quijote care aleargă după un ideal și cărui i-l place să apară în fața camerelor de televiziune. Erați un tânăr care, la fel ca mulți alții, făceați parte dintr-un partid. Într-o zi, fără a-l căuta, ați întâlnit destinul, sub o formă pe care o îmbracă frecvent de când cunoaștem istoria, și ați reacționat la fel ca alți cțiva oameni care au întâlnit același destin. Iosif care refuză să recunoască divinitatea faraonului, personajele tragediei grecești care refuză să recunoască inșiția sau primii creștini care refuză sacrișul pentru împărat. Și, mai aproape de noi, catolicii englezi și protestanții

francezi care refuză să se supună arbitrarului regal.

Dar destinul pe care l-ați întâlnit a fost cu siguranță unul din cele mai reductibile care ar putea să apară în calea unui om, pentru că stalinismul, în forma lui cea mai sinistă, a adăugat la suprimarea victimelor plăcerea perversă a înșosirii preliminară (...). Dumnezeuastră ați spus „nu”. Și ați refuzat. Aceasta v-a costat foarte scump: 17 ani de detenție, marcați de regim de tratament și presiuni de tot felul, urmați de o perioadă de supraveghere. Ați lăsat acolo cei mai buni ani ai vieții, dar ați câștigat ceva ce numai cțiva oameni pot aprecia: respectul față de sine însuși și faptul de a putea fi în acord total cu propria conștiință. Era normal ca după Revoluție să jucați un rol în această țară (...) pentru care sînteți un punct de referință.

(...) Nici o țară nu se poate compune numai din caractere de excepție. Nu toți francezii pot fi De Gaulle, după cum nu toți englezii pot fi Churchill, și nici toți românii nu pot reacționa așa cum ați făcut-o dvs. și unii din prietenii dvs. Lucrurile însă se fac deopotrivă cu unii, ca și cu ceilalți.

(...) Cred că, plină la urmă, singurul lucru care separă ființele umane este existența unor oameni cum sint cei care au vrut să vă impună convingerile și pretențiile lor. Nu se poate admite ca cineva să vă impună să ziceți că binele e rău și răul e bine. Trebuie să refuzăm cu orice preț excepțiile de la această așertiune. Nimic în viață nu e imprescriptibil în afară de crimele împotriva umanității.

(...) Putem gândi, dar nu am avea dreptate, că purtarea dvs. și a unora dintre prietenii dvs. este, pentru cei care nu au avut ocazia să treacă prin ce ați trecut, un fel de reproș în viață. Eu cred că este exact contrariul. Una din grațiile pe care umanitatea le-a dobândit este exact acest fenomen comuni-

tar care face ca un întreg grup să beneficieze de ceea ce unul singur face. Grație dvs., grație citorva oameni, România de azi e o Românie liberă și toți românii, oricine ar fi ei și orice ar fi făcut, se recunosc în dumneavoastră. (...)

Corneliu Coposu

Sînt, desigur, fîlat și încîntat de decorația pe care am primit-o din partea Guvernului francez, mai cu seamă că este, și subliniez acest lucru, pri-

mul act politic pe care noul guvern francez l-a făcut după instalarea lui. Nu aștribui meritelor mele această înaltă decorație. Cred că ea este destinată poporului român și în special aceluia care în timpul dictaturii comuniste au luptat pentru democrație și pentru dărîmarea comunismului. Sper că acest act e un început de stringere a relațiilor tradiționale cu Franța și, în același timp, o mică cîrîmidă la integrarea României în instituțiile euro-atlantice și la angajarea ei pe drumul democrației.

• „Președintele a devenit tot mai nervos și mai intolerant față de opiniile opuse celor ale domniei sale”, a observat, săptămîna trecută, și Adevarul. Trezind din somn ziaristi ca să le relateze vizita la Casa Albă, Ion Iliescu se vede la un moment dat silit să explice de ce nu rupe „pactul cu diavolul” - frăția recunoscută cu partidele extremiste. „Cu cine să facem guvern?”, îl întreabă exasperat pe directorul Adevarului. „N-am mai apucat să-i răspund, pentru că, oricum, nu se auzea decît pe sine, că, potrivit regulilor jocului democratic, dacă doarește cu adevarat o delimitare, se poate merge cu un guvern minoritar sau cu un guvern de tehnicieni (...) Mă tem însă că președintele nici nu concepe o altă variantă decît cea a perpetuării puterii actualei nomenclaturi” (Dumitru Tinu, „Frate de cruce cu Dracu”, Adevarul, 2 oct. 1995).

• A fost vizita în SUA a președintelui Iliescu un premeditat început al campaniei sale electorale? Cititorii Cotidianului își pot pune această întrebare aflînd despre propunerea în acest sens, făcută în timpul absenței sale din țară. „Ieri a sosit în țara noastră, dintr-o vizită oficială de lucru, dl. Ion Iliescu, președintele României (...) În cinstea sosirii înapoi a d-lui Iliescu, PDSR a anunțat că organizațiile județene ale partidului doresc un singur candidat la președinție. Alesul filialelor Dolj, Botoșani și Iași este chiar dl. Iliescu, urmînd ca și celelalte să dorească pe rînd același lucru (...) Cert este că dl. Iliescu va fi conservat pentru al treilea mandat. Dacă problema candidaturii e ca și rezolvată, iar ovațiile conferinței naționale a PDSR se pot auzi de pe acum, despre eventualitatea unei noi „sparșeri” a partidului se vorbește doar în șoaptă” (Tia Șerbanescu, „Apartheid”, Cotidianul, 5 oct.).

• Dar majoritatea comentariilor despre întoarcerea în țară a președintelui Iliescu s-au referit atît la declarațiile sale făcute la Washington, la 27 sept., în fața ziaristilor români („Pe mine mă deranjează și un Funar și un Vadim Tudor, dar nu judec partidele după pozițiile unor asemenea oameni care (...) să atragă atenția

asupra lor, -ă la Jirinovski” - Adevarul, 6 oct.), cit mai ales ultimul număr din România Mare, unde C.V. Tudor „lansează un puhoi nesfîrșit de acuzații, injurături, mîscări, amenințări cu moartea la adresa președintelui Iliescu, calificat drept bețiu, țigan, vîndut evreilor, șef de mafie, fu denaturat, jefuitor al țării ș.a.m.d. (...) Pășînd ieri pe pista aeroportului Otopeni, dl. Iliescu n-a înțeles, mai mult ca sigur, că se întoarce într-o Românie puțin diferită de cea din care a plecat acum zece zile. Printre adjective, în textul lui Vadim Tudor se află acuzații grave, precise, care nu mai lasă loc de întors. Multe dintre cele ce privesc personaje sinistre păstorte în cloaca de la Cotroceni sau tegetari trimiși la ambasadele de peste mări au categoric o bază reală (...) Cit despre in-

mai greu „tendința tot mai pronunțată vestică a orientării Iliescu, cultivarea cercurilor evreiești internaționale, politica politică față de unguri etc.”. În fața acestei „adevărata” opoziții, președintele Iliescu ar fi dovedit încă o dată că „este un fricos”, așa cum l-a caracterizat „foarășul său de arme, Silviu Brucan. Și, ca orice fricos, cuprins de acces de curaj cînd crede că-i merge, n-a pierdut nici un prilej să înfiereze presa nealinată”.

• Potrivit opiniei lui Ion Cristoiu (Evenimentul zilei, 9 oct.) această întimplare politică dovedește că la această oră „Corneliu Vadim Tudor a devenit cel mai puternic om din țară”. Limbajul grosier este contaminant. Ca dovadă, iată prognostic politic al directorului celui mai citit cotidian, Evenimentul zilei, cotidianul cu, încă,

adică să consimțim explicit la un jaf, nu doar să-l suportăm, am altă patrie decît ministrul de Externe al României, pentru care a respinge și efectele Pactului Ribbentrop-Molotov. Impresună cu Pactul, înseamnă a avea pretenții teritoriale”.

Octavian Paler polemizează și cu Andrei Cornea, pentru că într-unul dintre articolele sale publicate în „22”, „Corneliu Coposu și Nicolae Manolescu sînt puși pe același plan cu Funar și Vadim”. „Dar ce legătură există între isteria govină, antieuropeană, antioccidentală și vulgară a unui Tudor sau a unui Vadim și ceea ce regretă Corneliu Coposu sau Nicolae Manolescu privor la exesele ultraradicalilor din UDMR”, se întreabă Octavian Paler.

• Prin interveniri în România liberă și Adevarul, Varujan Vosganian face promotion pentru viitoarea mișcare civică și pentru viitorul partid, bazat pe un nucleu „nu de opoziție, ci de alternativă”. „Acest nucleu trebuie să se bazeze pe energia și imaginația generației care are acum între 30 și 45 de ani (...) dar mai bine n-aș trasa niște granițe, ci aș vorbi despre generația mijlocie”.

Interviu extins, intitulat „A venit momentul Revoluției de catifea” (România liberă, 27 septembrie), constituie, implicit, o replică la un studiu al lui Dorel Șandor despre „restaurația de catifea” („22”, numerele 4 și 5/1994). După surse care doresc să-și păstreze anonimul, Dorel Șandor s-ar ocupa de banca de date a viitoarei mișcări civice și a partidului. Există care riscuri pentru viitoarea mișcare? Varujan Vosganian, liderul ei (deocamdată), pare să și le asume: „Există pericolul de a fi considerați naivi. Un alt pericol este de a fi bănușiți că încercăm să subminăm Opoziția din interior. Și mai există pericolul de a fi bănușiți că încercăm să confundăm electoratul”.

• În Adevarul (6 oct.), Varujan Vosganian rezumă strategia, identică cu cea a AC și PAC de acum 5 ani („este posibil ca la începutul anului viitor să avem un partid care să nu rezulte însă din transformarea întregii mișcări”). Se deduce din text și că noul partid va avea un candidat propriu la președinție. (GABRIELA ADAMEȘTEANU)

REVISTA PRESEI

NOROI ȘI CATIFEA

ginerul din Oltenița care a provocat o baie de sînge în 1989 sau -traficantul de influență pe lângă Justiția Militară-, pentru a-i scoate basma curată pe SPP-știi implicați în asasinarea tinerilor Andrei Frumușanu și Aurica Crăncișanu, e fabulos faptul că ele ajung să fie scrise de C.V. Tudor”. Cum de s-a ajuns aici? După părerea lui Cristian Tudor Popescu („Scuipă-mă în ochi, dar între patru ochi”, Adevarul, 5 oct.), avem de-a face cu încă un episod „din războiul necruțat dintre naționaliști și internaționaliști din partidul comunist care a punctat istoria României cu maziliri și execuții de o parte și de cealaltă: Foris, Pătrășcanu, Ana Pauker, Vasile Luca, Gheorghiu-Dej, Ceaușescu”. Redactorul-șef adjunct de la Adevarul crede că, pe lângă „amăria Opoziție, care își plimbă neputințele prin Parlament”, în România ar mai exista „o opoziție alcătuită din Securitatea a bătrînă și o parte din armată”, care, silită la o alianță de conjunctură, suportă tot

cel mai mare tiraj: „Firește, la ultima conferință de presă, C.V. Tudor a lăsat-o mai moale. E însă numai un răgaz strategic (...) Drept urmare, după o mică pauză, Ion Iliescu va fi din nou înșafat de ceașă și vîrît cu nasul în rahat”.

• O discuție despre „naționalismul normal (din care ar face parte și mișcările naționale din Basarabia sau din Țările Baltice și în general aspirația est-europenilor de a se decoloniza de internaționalismul sovietizant)” și „naționalismul restrictiv, agresiv, delinvent” începe și Octavian Paler în „Spinoasa problemă a identității” (România liberă, 6 și 10 oct.). „Dare între 1940 și 1945 patria mea trebuia să fie fără partea din Transilvania tăiată cu cuțitul la Viena? Iar, acum, patria mea trebuie să fie fără ceea ce ne-a luat Stalin? Și dacă nu este, înseamnă că am altă patrie decît Gabriel Andreescu sau decît acei -aleși ai națiunii- care consideră că trebuie eliminat contestosul teritorial din relațiile cu Rusia și Ucraina,

„ROMÂNIA ȘI ȚĂRILE DIN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST“ De la *autonomia locală* la *decomunizare*

Moderatori:
SORIN ANTOHI (GDS) și
ROMAN WYBORSKI
(consilier la Ambasada Poloniei)

„Popor constitutiv“ – una din categoriile juridice care au omorât Iugoslavia

Nicolae Nițu (MAE): N-aș vrea să credeți că facem paradă de obiectivitate, dar noi ținem seama de reflecțiile pe plan social-politic ale întregului spectru politic și la examinarea unor aspecte în relațiile cu altă țară plecăm de la o bancă de date. MAE adună date ca o furnică, depozitează, centralizează, sistematizează și pe urmă trage o concluzie: rar se întâmplă ca o propunere să nu fie corectă. Prin acest spectru aș vrea să abordez și problema discuțiilor cu prietenii și vecinii noștri maghiari în ultimii ani. În euforia de după '90, incluiv în Ungaria, s-a creat, de către unele partide, unele mișcări, unii oameni, o imagine falsă a perspectivelor și șanselor Ungariei. În această euforie (care a prins și la UDMR) au apărut acești termeni, între care și *self government*. Dvs. ați spus clar că e vorba despre descentralizarea administrației locale. Ea a intrat însă în opinia publică drept *self government* – autogovernare. Al doilea aspect privește ce s-a vorbit și în Ungaria și aici, și anume să se recunoască minorității maghiare statutul de *popor* – *popor constitutiv*. Acest *popor constitutiv* a fost însă una din categoriile juridice care au omorât Iugoslavia. Pentru că unul dintre motivele clar invocate a fost și acela că sârbii, slovenii, croștii, macedonenii sînt *popoare constitutive*. Or, poporul are întotdeauna dreptul la autodeterminare. Așa s-au pus bazele acestei contradicții care a dus la distrugerea Iugoslaviei. Legăt de aceasta, a apărut fenomenul invocării Iugoslaviei de către România. Din păcate, unii dintre acești termeni au fost preluați în discuțiile noastre oficiale. De aceea nu au mers tratativele româno-maghiare așa cum am dorit în mod cel mai sincer.

CAER sau Vișegrad – o cooperare regională mai artificială decît „euroregiunile“

Székely Levente (Ambasada Ungariei): Nu vreau să deviez discuția de la această tematică atît de sensibilă româno-maghiară. Eu am amintit de autogovernări pentru că, în concepția mea, cooperarea regională poate constitui o bază de pornire între segmente mai mici. Noi am avut alte tipuri de cooperare, aflate sub un tutejav al unei mari puteri: mă refer la CAER, care a vrut să impună, prin Moscova, o cooperare regională. Dar n-a mers. Astăzi există un alt tip de tutejav, fiindcă și gruparea de la Vișegrad a fost sugerată de Occident, de Uniunea Europeană. Deci tot o idee

Vineri 15 septembrie, la sediul GDS a avut loc o discuție la care au participat consilieri politici sau culturali ai ambasadelor Poloniei (Roman Wyborski), Ungariei (Székely Levente), Cehiei (Petr Sikola), Slovaciei (Hildegard Buncaková), Federației Ruse (Filip Veevolod) etc., Nicolae Nițu, director în MAE, alături de membri GDS (Sorin Antohi, Gabriela Adameșteanu, Mihai Șora, Ana Șincal, Sorin Vieru), reprezentanți ai partidelor politice din opoziție (Emil Constantinescu – CDR, Victor Babiuc – PD-FSN, Dinu Zamfirescu – PL '93), ziariști (între care și directorul onorific al *României libere*, Octavian Paler).

Sorin Antohi, moderator al discuției, a considerat că o asemenea dezbatere este cu așt mai necesară cu cît, de regulă, între aceste țări se instituie mai degrabă „o competiție mimetică“, iar reprezentanții lor se întîlnesc exclusiv la *summit*-urile, *meeting*-urile și seminariile organizate de occidentali. Celălalt moderator, Roman Wyborski, a subliniat importanța cooperării transfrontaliere, a „euroregiunilor“, relatiind experiența Poloniei, care introduce elementul interuman în relațiile internaționale, exclus în această zonă de 50 de ani.

Despre „autogovernările“ din Ungaria și despre avantajele descentralizării a vorbit Székely Levente. Emil Constantinescu a arătat lipsa legislației, fapt care a împiedicat activitatea primarilor din România.

Octavian Paler

venită de sus, nu de jos. De aceea nu merge prea bine.

PL '93: statul trebuie să se implice doar în paza cetățenilor și a bunurilor

Dinu Zamfirescu (PL '93): Problema autogovernării este esențială pentru noi. Cine este însă beneficiarul unei autogovernări? Individual. Noi, PL '93, am propus un proiect de lege pentru bugetele locale. El zace prin sertarele nu știu cui. Se acordă credite pe ochii frumoiși ai prefectului, sau pe felul cum a votat sau nu un județ, în loc să se stabilească prin Parlament un procentaj echitabil. În concepția noastră, statul trebuie să se limiteze la funcțiile sale de securitate exterioară, la paza cetățenilor și a bunurilor etc. și, practic, deloc în economie. Partea de guvernare să fie tot mai mult exercitată de autoritatea lo-

cală. Aceste grupări transfrontaliere, care să satisfacă interesele individuale („euroregiunile“), cred că sînt benefice. Cînd s-au configurat în România asemenea regiuni, au fost mari presiuni din partea statului – de pildă, în județul Satu Mare – ca să nu participe la așa ceva.

Roman Wyborski: Aș vrea să vă dau exemplul relațiilor polono-germane, unde autogovernarea locală funcționează foarte bine. Aici minoritatea germană a luat puterea locală, are primarul, pentru ei vin cei ce investesc, și orașele acestea sînt cele mai dezvoltate. Nu se vede vreun pericol în sensul politic sau strategic.

Dorința de schimbare a dispărut o dată cu guvernul Văcăroiu

Victor Babiuc: Mi-e teamă că în discuție s-a pierdut un alt element foarte important pentru ce se întîmplă – sau nu se întîmplă – în România: și anume, *coînța politică*. Din '90 încoace se poate vedea dorința de schimbare, pe care guvernul Roman a avut-o în mod cert, guvernul Stoilescu cu anumite rezerve, iar guvernul Văcăroiu deloc. Amintiți-vă, în 1990, ce speriați erau polițiștii cînd se uitau pe stradă la manifestații. Nu știu cum să reacționeze, pentru că ei nu fuseseră învățați să vadă oameni manifestînd împotriva autorităților. Și pînă cînd au priceput că pot să stea liniștiți, că singura lor grijă este să nu se întîmple incidente, a trecut citva timp. Amintiți-vă că în 1992, cînd au avut loc alegerile, poliția asista cu detașare și curiozitate la manifestațiile pe care le făcea Opoziția... Uneori chiar cu simpatie. Iată însă că din 1992 încoace poliția a involuat. Privește cu mai puțină simpatie manifestațiile Opoziției, contactele ei cu cetățeanul de rînd, pentru că semnalul

care se dă de sus este diferit. Cînd eram la Ministerul Justiției, unul dintre obiectivele mele a fost să pricupă judecătorul român că el nu mai este supus presiunilor din partea Ministerului Justiției, din partea nimănu. El trebuie să dea hotărîri așa cum îi dictează legea și conștiința. Și cred că în '90 sau '91 nu a fost judecător să poată spune că ministerul a impus vreo soluție vreunui dosar – indiferent că el s-a comportat bine sau prost. Iată că după această dată au început să apară presiunile: au fost și în 1992, în timpul alegerilor, și sînt în continuare presesi să dea un anumit tip de hotărîri. Orientarea politică este de a-i băga pe toți sub tuteja autorității centrale. Legea administrației locale – ultima lege importantă prezentată în timpul guvernării Roman – n-a fost dusă pînă la capăt. Dacă ea era completată cu Legea patrimoniului, cu Legea bugetelor locale, multe dintre dificultățile care s-au creat cu minoritatea maghiară ar fi dispărut: se făceau alegeri în concordanță cu dorințele localnicilor, s-ar fi ales mai mulți unguri în Covasna și Harghita, mai puțini la Satu Mare ș.a.m.d., aveau bani pentru administrarea teritoriului. Neîfînd completată cu celelalte legi necesare, această lege n-a putut să funcționeze, iar guvernul Văcăroiu a făcut tot ce a putut ca autonomia locală să fie cîuntată la maximum. Vă dau un singur exemplu: cea circulară a MAE și a Departamentului Administrației Locale potrivit căreia fiecare primar, dacă voia să meargă în străinătate, ca să obțină pașaportul trebuia să fie de acord MAE, dacă vroia să intre în contact cu cineva din străinătate trebuia să fie de acord MAE, cînd se întorcea trebuia să raporteze MAE etc. În plus, celebrul domn Cosmîncă, cu toate destituțiile sale de primari, de consilieri. După vizita Consiliului European de astă-vară, în loc ca Guvernul să fie preocupat de întărirea poziției celui ales și de diminuarea celui numit de către Guvern, el este preocupat să întărească poziția prefectului, nu a primarului. Relația mentalitate-voință politică se influențează reciproc. Cu atît mai mult cu cît românul încă nu a învățat că, dacă o lege îi acordă un drept, trebuie să se bată pentru el, dacă găsește autorități care îl consideră drept inamic.

Problema decolonizării ideologice a Europei de Est este problema *decomunizării*

Octavian Paler: Eu mă așteptam să discutăm despre boala noastră comună și constat că fiecare vrea să discute despre boala lui proprie. Europa de Est, cred eu, este un concept pe jumătate real, pe jumătate artificial. Arti-

ficial pentru că în această zonă a Europei intră țări cu tradiții diferite, cu religii diferite, cu dizgrații istorice diferite. Când Polonia îl dădea pe Chopin, în Principatele Române încă nu exista un pian. Când se înființa prima școală românească, Praga avea tradiții universitare. Dar această parte a Europei are și o anumită realitate care a solidarizat-o în nefericire. Toate aceste țări au fost niște colonii timp de o jumătate de veac. Iar problema care se pune acum în această parte a Europei este cea a decolonizării ideologice. Mai exact, problema de comunizare. După anul '89 s-a vorbit despre boala posttotalitară: putem să spunem, cu toții, că sîntem niște pacienți. Din nefericire, însă, convalescența posttotalitară s-a transformat într-o nouă formă de boală.

Petr Šikola

Crimele făcute cu mina dreaptă sînt mai vinovate decît crimele cu mina stîngă?

În revista „22” (nr. 40, 5-11 oct. 1994, n. red.) a fost publicat un foarte curios (cel puțin așa mi s-a părut) interviu cu Adam Michnik. Michnik spunea că problema decolonizării este o falsă problemă. Că este o fundătură. O invenție. Aș pune atunci întrebarea: oare denazificarea a fost o eroare? Oare Tribunalul de la Nürnberg a greșit? E adevărat, situațiile sînt diferite. Denazificarea nu făcut-o puterile cîștigătoare în al doilea război. Decolonizarea ar trebui făcută de propriile noastre popoare, care au trăit în această condiție de colonizare ideologică, ceea ce face infinit mai dificilă problema. Unul dintre simptomele care se manifestă acum în toate aceste țări este o recrudescență a vechilor strigoi. N-avem decît să ne uităm la zona care era Germania de Est. Acolo sînt tendințele cele mai mari de extremism, apele cele mai tulburi, spiritele cele mai agitate: acolo se manifestă această boală posttotalitară. Din punct de vedere politic, ori în privința mentalităților, ea se comportă altfel decît fosta Germanie Federală. Pericolul cel mai mare care pînă dește zona noastră ar fi o renaștere tulbură a strigoilor secolului XX. Spaima mea principală este că o să avem parte de un amestec de fascism

și comunism. Pentru că în toate aceste țări se poate observa o *de-radicalizare a atitudinii anticomuniste din '90*. În '90 nimeni n-ar fi îndrăznit să spună în România „anticomunism simplu”, „anticomunism anacronic”, sintagme care aproape frecvent circula azi în presa românească. Și uităm să ne punem problema de ce nu se spune „antifascism simplu” ori „antifascism anacronic” ș.a.m.d. Oare cele două blesteme ale secolului nu sînt egale? Oare crimele făcute cu mina dreaptă sînt mai vinovate decît crimele făcute cu mina stîngă? Nu este tot crimă și una, și alta? Cred că problema decolonizării se pune la fel ca problema denazificării – cu alte mijloace, evident, pentru că denazificarea nu făcut-o învingătorii, ocupînd țara respectivă. Dar măcar teoretic să spunem că decolonizarea este o operațiune necesară, de igienă minimă a mentalităților, a economiei, a spiritului oricărei societăți.

Cei care l-au executat pe Ceaușescu fac sindroffii cu cei care îl bocesc pe Ceaușescu

În societatea românească se amestecă atât de grav conceptele încît nimeni nu se mai miră că cei care l-au executat pe Ceaușescu fac sindroffii cu cei care îl bocesc pe Ceaușescu, împotriva celor care nu-l consideră pe Ceaușescu „hun român”. Cum este posibil ca în România un partid care se pretinde „al democrației”, „social-democrat”, care vrea să intre în Europa, să facă alianță cu antieuropeenii cei mai sumbri, cu antioccidentalii cei mai oribili? Cum e posibil ca cei ce se consideră „emanați” ai revoluției din decembrie să facă un concubinaj politic cu cei care consideră revoluția din decembrie drept contrarevoluție? Cufundați în aceste fantazme proprii, nu ne vom înțelege bine boala dacă nu ne vom uita și spre alții. Este foarte important să studiem experiența fiecăruia dintre pacienți: privind spre ce fac ungerii, ce fac polonezii, ce fac cehii, ce fac bulgarii, putem înțelege mai bine ce se întîmplă cu noi.

Emil Constantinescu: De cinci ani, cînd am avut ocazia să discut la nivelurile cele mai înalte, am constatat că această problemă nu interesează pe nimeni. Nici măcar în Franța, care și-a rezolvat problema colaboraștilor interni singură, și nu a fost denazificată din exterior, această discuție nu există. Nici în Polonia, nici în Germania această problemă nu interesează. În general, politica occidentală și americană nu e o politică bazată pe o strategie reală. Este o politică a rezolvării crizelor momentane. Ce atare, nu interesează că există în România un național-comunism de stat. Dacă vă imaginați că un guvern și un președinte Vadim Tudor în România ar impresiona profund, vă spun că nu. Numai în momentul în care Jirînovski ar fi președinte în Rusia, lucrurile ar începe să se miște cu o mare viteză, pentru că ar exista în spatele lui un arsenal nuclear și o mare putere. Au un rol intelectualii din țările foste comuniste și din cele occidentale în ridicarea solidară a acestei probleme? Ar fi discuția pe care aș propune-o pentru o viitoare întâlnire la GDS.

Ana Șincal: Profitînd de prezența reprezentanților din țările vecine, aș vrea să știu cum s-a rezolvat aceste lucruri în țările lor. În Cehia știu că toate proprietățile confiscate de comuniști s-au returnat. Vreau să știu însă concret: cum s-a rezolvat în Polonia cu proprietățile, cu Legea bugastelor locale, cum s-a rezolvat cu proprietățile în Ungaria, Croația ș.a.m.d. Dar mă interesează concret, pentru că sînt absolut convinsă că România totdeauna este cu cîțiva pași în urmă. Iar această dramă a confuziilor nu este întîmplătoare. Această diversivitate este construită cu o subtilitate destul de rară. Cei pregătiți în aparatul de contrainformații etc. au căpătat în Occident niște abilități deosebite, pe care însă le folosesc în alte scopuri, în dezavantajul României.

Petr Šikola (consilier politic la Ambasada Cehă): În Republica Cehă, Legea privind retrocedarea proprietăților spune că se dă înapoi tot ce a fost naționalizat (se spune, pe drept cuvînt, *furat*) de către regimul comunist. Data limită: 25 februarie 1948 – data puciului comunist. Ce s-a confiscat după 25 februarie 1948 se restituie – ori s-a restituit demult. Din păcate, această lege nu este perfectă. Ea nu se referă la proprietățile unor comunități confiscate înainte de război de nemți în timpul protectoratului (ocupației) și preluate înapoi de către statul cehoslovac de la nemți: proprietățile poloneze din fosta Cehoslovacie, proprietățile evreiești (despre care se discută acum și în România). Deci se caută acum noi soluții. Autogovernarea sau reforma teritorială nu sînt punctele forte, nici ale mele, nici ale Cehiei. Reforma și restructurarea economică s-au făcut și funcționează, reforma teritorială se mai discută și nu cred că va fi rezolvată pînă la alegerile din anul viitor.

Sorin Vieru

Decolonizarea înseamnă 50% descentralizare și 50% cetățeni conștienți de drepturile lor

Sorin Vieru: Atunci cînd Adam Michnik vorbește despre imposibilitatea decolonizării, el vorbește, de fapt, despre caracterul nepractic, inacceptabil, al Punctului 8 al Procla-

mației de la Timișoara. Practica politică din toate aceste țări a dovedit că are dreptate.

E.C.: Cu excepția Cehiei.

S.V.: Cu excepția parțială a Cehiei.

A.Ș.: De ce parțială? Pentru că acum vine a doua lege a decolonizării.

S.V.: Din următorul motiv: dacă nu mă înșel, nu a fost interzis – și nu poate fi interzis – un partid comunist...

Voci: Dar nu era vorba de asta.

S.V.: Este vorba atunci cînd Michnik se referă la decolonizare. În fapt, Michnik, ca toți anticomuniștii (fiindcă și el este un anticomunist), este pentru decolonizare, pentru că decolonizarea nu înseamnă denazificare, adică scoaterea foștilor din viața politică și trimiterea lor în tribunale. Decolonizare înseamnă 50% descentralizare și 50% crearea unei societăți în care cetățenii au conștiința drepturilor lor, iar statul are sentimentul obligațiilor față de cetățeni. De aceea, cred că într-adevăr nu se poate face o comparație între denazificare și decolonizare. Problema ar merita să fie dezbătută pe larg, pentru că se pot aduce argumente *pro* și *contra*. Cer iertare pentru că nu sînt în consens cu restul adunării.

Decolonizarea nu înseamnă excomunicarea unor oameni

O.P.: Aș vrea să polemizăm puțin pe tema aceasta, fiindcă mi se pare foarte grav ce spuneți dumneavoastră. Decolonizarea nu e o problemă de oameni. Eu nu m-am gîndit la excomunicarea unor oameni: decolonizarea înseamnă în primul rînd o igienă a mentalităților. Timp de 50 de ani, comunizarea ideologică s-a făcut prin inocularea unor mentalități colectiviste. Un colectivism agresiv a fost cultivat în toate aceste țări și a viciat profund individul, l-a confiscat. Exact ca în sistemul păpușilor rusești, statul a confiscat societatea, partidul comunist a confiscat statul, comitetul central a confiscat partidul, biroul politic a confiscat comitetul central și o persoană a confiscat biroul politic. În felul acesta a fost confiscată întreaga societate, a fost excomunicat fiecare om. Și chiar acest mod de a deosebi denazificarea de decolonizare este tot o rezultantă a acestui tip de intoxicare. Nu găsec nici o diferență între cele două coșmaruri. În ultimă instanță, nici denazificarea n-a însemnat o epurare a oamenilor, ci epurarea unor otrăvuri psihologice. Ce a fost nazismul decît un sistem clădit pe ură de rasă? Ce a fost comunismul decît un sistem clădit pe ură de clasă? Eu nu fac nici o diferență între ură de clasă și ură de rasă. Nu e normal ca așa cum a fost denazificată ura de rasă să fie decolonizată ura de clasă? Nu văd de ce Hitler ar fi mai abject decît Stalin.

Pagini realizate de GABRIELA ADAMEȘTEANU

(Continuare în numărul viitor)

Cîtă memorie, atîta identitate

Aș dori să semnalez în cuprinsul acestui eseu un fenomen deopotrivă bizar și neliniștitor. Este vorba despre *refuzul memoriei*, - la cei ieșiți din experiența comunistă. În sondaje, acest fapt e exprimat prin poziția periferică pe care o ocupă, în preferințele publicului, problema clarificării trecutului comunist și a evaluării victimelor acestuia. Într-o fostă țară comunistă, care a suferit de pe urma comunismului, este un paradox faptul că aproape nimeni nu e interesat de *condamnarea* lui. Dimpotrivă, ceea ce sare în ochi este că aproape toată lumea nu vrea decât să uite, și anume cât mai repede și mai complet.

La început, prin 1990, am crezut că această situație anormală poate fi explicată prin existența unui inconfortabil sentiment de culpabilitate, difuz în majoritatea populației (amplificat, poate, și de limbajul intransigent al opoziției anticomuniste din acei ani, care era axat pe ideea purificării morale și a respingerii oricărui compromis cu „comunismul”¹). Apoi mi-am amintit că memoria fusese în mod spontan refuzată nu numai în spațiul public, cum am avut oimirea să văd că s-a întâmplat după 1989, ci, dacă stăteam să-mi amintesc bine, și în cel privat. Spre pildă, amîndoi bunicii mei au fost încarcerați de comuniști, unul sub Stalin, la Cernăuți, celălalt sub Dej, în Marea Baltă a Brăilei, la staf. Despre aceste lucruri nu se discuta niciodată în familia mea, cel puțin nu față de mine. Iar dacă deschideam vorba, neplăcerile alor mei era enormă. Mai mult, singurul meu bunic pe care am apucat să-l cunosc, cel matern, nu vorbea niciodată despre temnița sa. Am crezut pe atunci că motivul acestei tăceri (sau reticente) era *frica*. Ceea ce era de înțeles: oamenii fuseseră durabil înspăimîntați de fuzarea din țară și, firește, se temeau. O problemă totuși exista: se temeau acești oameni și de familia lor? Nu aveau ei încredere nici în rudele lor cele mai apropiate? Dacă era așa, atunci ceva rău se întâmplase chiar cu celula familiei, în care suspiciunea și nelcrederea pătrunseseră și pe care, cum puteam să remarc din această ciudată frică, o alteraseră.

Prin urmare, pentru același comportament puteam produce două explicații, după cum mă refectam la o perioadă de timp sau în cealaltă. (a) Înainte de 1989, evident, nimeni nu putea vorbi în public despre ororile legate de sovietizarea forțată a țării și, deci, despre pușcării. Dar, ce puțin în principiu, memoria ar fi putut să fie păstrată în interiorul familiilor care au avut de suferit. Or, nici vorbă de așa ceva. Prin urmare, dacă înainte de 1989 nici măcar în familii nu se vorbea despre calvarul temnițelor comuniste, era pentru că, după toate aparențele, plină și nucleul familiilor ajunseseră să fie infectat de informatori sau atîns de acea frică difuză și paralizantă pe care prezența atotstăpîntoară a Securității o exercita asupra fiecărui suflet din România Socialistă. (b) Alta trebuia să fie explicația refuzului memoriei după 1989, cînd chestiunea ororilor comuniste a putut

Refuzul Memoriei

H.-R. PATAPIEVICI

deveni, în sfîrșit, publică. Dar, în mod ciudat, oamenii, în majoritatea lor, manifestau aceeași bizară lehamite: ei păreau să creadă că ne putem vindeca de un trecut abominabil *mai degrabă uitînd, decît asumînd*. Cu excepția unei părți a elitei culturale, aproape nimeni din oamenii medii, din ceea ce ne-am obișnuit să numim *popor*, nu se arăta interesat de conservarea memoriei acelei enorme traume colective care a fost genocidul comunist în România. Explicația pe care inițial am dat-o acestui fapt, pe care eu, personal, îl consider nefiresc, a fost aceasta: colaboraționismul a fost la noi un fenomen de masă; societatea a fost în așa măsură infiltrată cu informatori și în asemenea grad transformată într-o populație de clienți ai unei puteri discreționare, încît deosebirea dintre categoriile morale de victimă și de călău au fost complet șterse. Mi-am explicat refuzul memoriei prin acest triumf pervers al

țele populare, satul românesc și, pe cale de consecință, poporul român **NU AR FI SUPRAVIEȚUIT**. Faptul este cît se poate de limpede. Dacă nu se transmiteau de la o generație la alta suferințele și experiențele afective ale comunității, nu ar fi existat cultură românească populară și, pe cale de consecință, am fi fost un popor incult și, în același timp, lipsit de identitate. Dacă românii din vechime nu ar fi avut sensibilitate față de nedreptate și crimă, astăzi nu am fi avut nici Miorita, nici cîntecele bătrînești. Prin urmare, transmiterea memoriei colective nu este un act facultativ, un lux pe care oamenii unorii și-l acordă, iar altelei, cînd sînt prea „ocupați”, îl lasă deoparte, pentru cînd or avea timp: *transmiterea memoriei colective este ocut prin care o comunitate își realizează și își conservă identitatea*. Popor fără memorie colectivă nu s-a mai întîlnit, după cum nu se poate concepe identitatea unui om care și-a anulat memoria. Refuzul actual de a păstra memoria celei traumatice experiențe colective care a fost încarcerarea și deportarea unui milion de români între 1948 și 1964 (și exterminarea a circa 500.000) este, citit în cheie îngrijorată, primul pas spre pierderea identității comunitare. Nu mi se pare deloc exagerat să conchid *că românii vor trebui să-și regleze conturile cu memoria colectivă sau nu vor mai fi deloc*.

comunismului, care a reușit să facă din fiecare om supus vreme îndelungată regimului său o ființă locuită simultan de un călău și de o victimă. În măsura în care victima consimțea fericită, călăul chinuia binevoitor, atribuind mici derogări de la chin, mici pescheșuri, în care victima, cu timpul, a fost deprinsă să vadă adevăratul sens al vieții: obținerea unor cadouri mărunte de la o putere arbitrară, care dispune de tine de dinăuntru.

Prin urmare, dacă înainte de 1989 refuzul memoriei se putea explica prin (a) *frica* față de teroarea regimului comunist, după 1989 el ar fi putut fi înțeles prin (b) *conștiința unei complicități vinovate cu funcționarea lui vicioasă*.

Și totuși. Dacă aceste două explicații pot fi acceptate, în mod resemnat, ca plauzibile, cu un aspect al refuzului memoriei nu mă pot deloc împăca. În ciuda fricii și a culpabilității, orice om are o sumă de datorii etice față de sine și față de comunitatea în care trăiește. Personal, eu nu îmi pot reprezenta motivele datorită cărora oamenii care refuză memoria nu înțeleg că *transmiterea de la o generație la alta a experienței colective este esențială pentru supraviețuirea comunității*. Dacă nu se transmiteau de la o generație la alta datinile și credin-

țelor) vîd memoria simbolică a celei mai atroce ofense aduse vreodată ideii de om. Astăzi, „ovreul” intrupează simbolic ofensa adusă umanității prin holocaust. „Țiganul” (sau „slavul”, altă rasă „inferioară” din nomenclatorul naziștilor), - nu. După opinia mea, explicația acestei disimetrii e foarte simplă. În timp ce evreii care au supraviețuit holocaustului și-au organizat teroarea într-o formă activă de memorie colectivă, celelalte nații de supraviețuitori nu au făcut-o. Au preferat să uite *individual* ceea ce fusese o enormă ofensă colectivă adusă ideii de om. Astfel, evreii s-au solidarizat într-o formă fără precedent de demnitate a memoriei colective, în timp ce ceilalți supraviețuitori au luat exterminarea ca pe ceva referindu-se la unul sau mai mulți oameni - și au uitat. Pentru că au identificat ofensa care li s-a adus cu un atac la însăși ideea de om, evreii au tras singura lecție care se putea trage în mod eficace dintr-un genocid: *veghea memoriei împotriva ideii înseși care a stat la originea exterminării*. Este motivul pentru care, azi, antisemitismul a devenit arhetipul atitudinii rasiste în genere. Nu mai puțin, e meritul tenacității acestei memorii de a fi impus o formă de vigilență prospectivă în care, de fapt, ne vom adăposti cîndva toți, de vreme ce „evrei” putem deveni oricînd, dacă cineva suficient de puternic, pe care l-am deranjat, va decide să ne decreteze astfel.

Două măsuri și un morman de cadavre

Cum am mai spus, primul lucru care atrage neplăcut atenția într-o discuție cu un ceah, un bulgar, un român sau un rus mediu este lehamitea de a mai vorbi despre comunism. Adică, scurt spus, *refuzul acestei memorii*, referitoare la atrocitatea comunistă. Cei care sînt responsabili de insensibilitatea față de zecile de milioane de morți produse industrial de ideologia comunistă sîntem în primul rînd noi, *supraviețuitorii*. Prin 1990 mă gîndeam plin de speranță în extraordinara sensibilitate etică pe care rușii au ilustrat-o exemplar în secolul al XIX-lea și eram sigur că ea, imediat ce va fi liberă să se manifeste, va da replica cea mai cutremurătoare lungilor ani de sclavie și degradare comunistă. Nu a fost așa. Iar această așteptare înșelată a constituit primul semnal al degradărilor produse în natura umană de comunism: *homo sovieticus* este, între altele, omul tarat de o *egoist-agresivă insensibilitate etică*, vizibilă de la o granită la alta a fostului lagăr comunist. Al doilea factor agravant în refuzul de a înțelege lecția istorică a aberației comuniste stă în faptul că opțiunile opiniei publice occidentale sînt în mare măsură rezultatul victoriei de propagandă a serviciilor secrete comuniste. Chiar și acum, după prăbușirea sistemului, urmele acestei victorii sînt încă *prea* vizibile, oriunde în lume.

Am enunțat mai sus degradarea umană a supraviețuitorilor. Se adaugă, imediat, falsă percepție internațională asupra comunismului. Personal, găsesc profund ofensator cînd oamenii din Occident, cu care stau de vorbă, încep să mă căneze de reparații capitalismului în România și-i aud regretînd, cu ofături mîhnite, prăbușirea *speranței sovietice*. Acest tip de discurs este un scandal etic, o batjocură adusă memoriei zecilor de milioane de exterminați ai regimurilor comuniste. *El este la fel de ofensator ca și punerea la îndoială a existenței lagărelor de exterminare naziste*.

Pentru mine, este o sursă de mare tristețe dubla măsură cu care continuă să se mai judece și azi cele două aberații totalitare ale secolului XX: nazismul și comunismul. Se crede

Să învățăm de la evrei

În istoria recentă există, în ceea ce privește *onorarea memoriei*, un precedent semnificativ. Intocmai după cum popoarele mediteraneene au învățat de la evrei, în antichitate, monoteismul, popoarele care au ieșit din comunism pot azi să învețe, tot de la evrei, eficacitatea asumării insuportabilului și edificarea unei demnități vigilențe, pe conservarea încăpătînată a memoriei ororii. Să ne amintim cît de îngrozii erau, imediat după război, supraviețuitorii lagărelor naziste. Întrebați ce vor să facă, răspunsul era unul singur: să uite. Nu pentru a ierta, căci pentru asemenea crime nu există iertare, ci pentru a înlătura din fața ochilor *insuportabilul*. Cu timpul, evreii supraviețuitori și-au organizat teroriile și au făcut din exterminarea a 6 milioane de evrei un simbol eminent al atrocității. Astăzi, cînd este rostit cuvîntul *holocaust*, chiar și întrebuintarea uzuală trimite imediat la simbol: oricine, de oriunde, înțelege că e vorba de cel mai grav atentat adus vreodată ideii de om.

Insist asupra faptului că, oricît ar părea de paradoxal, identificarea asinării în masă cu ideea de atrocitate absolută nu este deloc evidentă; și este meritul remarcabil al evreilor faptul că, *în cazul lor special*, identificarea a fost făcută, prin intermediul noțiunii-simbol de holocaust. Pentru a fi mai clar, mi voi referi la exemplul țiganilor. Asemeni evreilor, și o parte a țiganilor a fost exterminată, ca rasă inferioară, în lagărele morții și totuși, datorită lipsei lor de interes în conservarea memoriei atrocității la care au fost supuși, țiganii nu se bucură de compasiunea simbolică internațională de care se bucură evreii. În persoana oricărui evreu, oamenii de oriunde (probabil, cu excepția notabilă a ara-

¹ Știu fiind faptul că, la nivelul anului 1989, 3,5 milioane de cetățeni români erau membri PCR. Deși nu trebuie să exagerăm atitudinal ideologic al acestei apartenențe, totuși, e necesar să observăm că o majoritate apreciabilă din populația României se acomodase deplin cu regimul comunist: după cum aproape fiecare familie a avut cel puțin un arestat în anii 1945-1964, în egală măsură a avut, după 1964, și un membru bine plasat în ierarhia puterii, un stab sau un șabulnet, prin care fiecare a participat la niște beneficii profund materialice și, din punct de vedere moral, vicioase. După rîul direct al desființării (era Dej), în istoria noastră a urmat rîul indirect și perid al *fruscului obiectiv* (era Ceaușescu).

Încă, presupun, că ideea în numele căreia s-a ucis la stînga este de fapt măreață (egalizarea de clasă), în timp ce ideea în numele căreia s-a ucis la dreapta este complet discreditată (egalizarea de rasă). Dacă pot admite fără nici un efort că ideea rasistă e o aberație, nu reușesc să înțeleg de ce continuă să se creadă că ideea comunistă e generoasă². Ceea ce resping cu repulsie este gîndul că cineva poate călări liniștit un cadavru atîta timp cît are o idee „luminosă” în cap; estimp, opinia publică e indulgentă, pentru că are „febrele” la crimele care sînt justificate „intelectual”, adică prin „valoarea” ideii. Dar, nu mai puțin, îmi dau cu neputincioasă revoltă seama că opinia publică internațională e departe de a înțelege că ideea comunistă este tot la fel de pernicioasă ca și ideea nazistă. Este, transpus la situația opiniei publice, ceea ce István Eörsi numea „schizofrenia intelectualilor comunisti”³, prin care înțelegea contabilizarea cu două măsuri a crimelor celor două totalitarisme (intransigentă cu naștii, îngăduitoare cu comunistii).

Ce-i de făcut?

Noi, supraviețuitorii comunismului, avem în fața ochilor aceste trei realități: (i) **refuzul memoriei atrocităților comuniste**, la majoritatea populațiilor postcomuniste (rezultat probabil al apariției „omului nou”); (ii) **schizofrenia dublei măsuri**, în opinia publică internațională (rezultat parțial al succesului de propagandă comunist); (iii) în fine, **cazul holocaustului**, care constituie un precedent reușit de instrumentare a memoriei colective. Dacă ne pasă de soarta și demnitatea noastră, noi trebuie să facem ca evreii. Ar trebui, spre pildă, înființat un **Institut Internațional**

al **Exterminării Comuniste**, în care zecele de milioane de victime ale nebulii comuniste să fie onorate de dreptul lor elementar la memorie și reprezentare. În care, evident, să existe un serviciu de urmărire a tuturor torționarilor comunisti, care să fie vînași oriunde s-ar afla și care să nu se mai simtă în siguranță nicăieri pe suprafața pămîntului (așa cum nici criminalii nazisti nu s-au mai simțit). Și, după cum ideea de holocaust descalifică automat orice gîndire de nuanță național-socialistă (nazism), ar trebui să avem și noi puterea de a impune lumii civilizate adevărul elementar că **ideea de comunism implică în mod necesar devalorizarea omului și exterminarea lui**. Cît timp nu vom restitui memoriei demnitatea ei reparatoare, umanitatea celor uciși, prin nevrednicia noastră, a supraviețuitorilor, va rămîne pentru totdeauna devalorizată. Cît despre ființa noastră actuală, ea va fi oricînd susceptibilă de a fi, din nou, exterminată. Problema stigmatizării ideilor comuniste nu este numai a noastră, a celor din Est, după cum genocidul rasial nu a fost deloc numai problema evreilor. Și, întocmai cum evreii, prin simbolul holocaustului, au ridicat la oprobriu ultim ideea de discriminare rasială, la fel și noi, urmașii celor care au cunoscut exterminarea comunistă, ar trebui să ridicăm la oprobriu ultim ideile care au constituit nucleul dur al ideologiei marxist-leniniste.

Ființa subzistă în existența ei prin continuitate, limbă și identitate. Nici una din aceste trei trăsături platonice ale subzistenței nu se poate institui în absența memoriei. Cui nu-i pasă de memorie, vrea implicit să dispară. Avertismentul e foarte clar: supraviețuiesc numai popoarele care au un bun comerț spiritual cu memoria lor colectivă.

Înscă a fost, de regulă, masivă; antisemitismul apărînd, aproape cu necesitate, în faza consolidării și justificării interne a regimurilor comuniste. Tot un accident de parcurs era, pentru Lukács, victimele staliniste (atîngerea pe care Lukács admitea să le ia în considerare). În ultimul său an de viață (1971), Lukács a continuat să susțină că „cea mai îngrăzitoare societate socialistă este superioară celei mai bune societăți capitaliste”. *Logica sa schizofrenică funcționa ca și cîmă pentru milioanele de victime ale lui Stalin a fost mai bine să meară datorită comunismului, decît să trăiască „înstrăinarea de sine” sub capitalism. Adjectivul lui sînt deopotrivă sugestiv și sinistru: alienarea capitalistă era, pentru Lukács, „înfrîntoare”. În timp ce lagărele comuniste erau „simple” slăbiri, dovezii „ne semnificative”.*

O convorbire cu Pierre Hassner

(Urmare din pagina 16)
mai un fel de legitimitate negativă, în sensul că nu s-a produs o condamnare a Consiliului de Securitate. (...)

Legitimarea de către Consiliul de Securitate presupune cel puțin abținerea Rusiei.

Absolut!
Or, știm prea bine ce dorește Rusia...

Nu mai există o comunitate internațională, nu mai există ONU în adevăratul sens al cuvîntului. Există, în schimb, două lucruri care au puncte de tangență: pe de o parte un fel de concert al marilor puteri, oarecum ca în secolul al XIX-lea, care se reflectă în „grupul de contact” privind fosta Iugoslavie, mai mult sau mai puțin în Consiliul de Securitate și din nou mai mult sau mai puțin în Grupul celor 7. Pe de altă parte, există mici elemente de legitimitate morală de care statele taibăie să țină seama. Jocul este dominat de concertul celor mari și de neputința lor de a se impune celor mai mici, cum s-a întîmplat și cu Rusia în Cecenia sau în Afganistan. În ce privește fosta Iugoslavie, a fost mult exagerat rolul Rusiei, care este relativ periferic. Rușii îi ajută pe sîrbi, vor încă să fie recunoscuți ca o putere de care să se țină seama, dar nu au mijloacele necesare. (...) Eu sînt în orice caz partizanul ideii că nu trebuie să ne lăsăm opriți de vetoul Rusiei pentru a face ceea ce avem de făcut.

Pentru lărgirea NATO, de exemplu.

Nici pentru extinderea NATO, cu toate că asta ar crava serioase probleme: dacă toată lumea s-ar afla în NATO cu excepția Rusiei, ne-am putea confrunta cu reacții periculoase din partea rușilor. (...) În privința Europei am o mică teorie: securitatea Europei Occidentale nu este direct amenințată, cu excepția terorismului. Europa Centrală a devenit o periferie a Europei Occidentale,

după ce fusese una a imperiului sovietic, și este acum în aceeași situație cu noi: nu e cu adevărat amenințată în sens militar. În schimb, există zone – Balcanii, partea europeană a fostei Uniuni Sovietice (Ucraina, Georgia etc.) și, înainte de toate, Țările Baltice – despre care nu putem spune nimic cu certitudine. (...) Marele pericol pentru securitatea europeană îl reprezintă însă perspectiva ca Rusia, Ucraina, Crimeea să reproducă partitura Serbiei, a Croației, a Bosniei, de data aceasta cu arsenal nuclear. Iugoslavia a fost un test, a fost primul conflict după încetarea războiului rece în care puteam face ceva. Era cu adevărat la îndemina noastră, dar ce am mai putea face în cazul unui război între Rusia și Ucraina?

Ați vorbit de arsenalul nuclear pe care îl deține Rusia, Ucraina etc. Credeți că este un motiv pentru descurajarea pe care o încearcă Franța prin reluarea testelor nucleare?

Returmen lung, da. Dar, în situația confuză de astăzi, logica aceasta abstractă, care nu mai are nimic de-a face cu războiul de altădată, nu este credibilă. (...) Cînd te gîndești astăzi la arma nucleară – reacțiile provocate de ultimele teste sînt o confirmare –, nu te gîndești în mod spontan la descurajare, ci la proliferare și la un pericol derivînd din anarhia în care aspectele civile și cele militare, Cernobilul și, în general, centralele nucleare se amestecă cu savanții sovietici cumpărați de Kadhafi. (...) Eu am aceeași opinie ca majoritatea francezilor, așa cum reiese ea din sondaje: sînt împotriva testelor nucleare, dar sînt pentru descurajare; ea poate oferi o anumită siguranță, dar nu se poate găsi în centrul politicii de securitate.

Interviu realizat de CLAIRE TRÉAN și DANIEL VERNET

Traducere după Le Monde (17-18 sept. 1995) de HORATIU PEPINE

**Fundația Soros pentru o Societate Deschisă
anunță programul**

Oxford Colleges Hospitality Scheme

Programul oferă burse cu durată de o lună sau de trei luni în decursul anului 1996 și se adresează celor care doresc să lucreze în bibliotecile din Oxford sau să se consulte în acest centru universitar cu specialiști în domeniul lor de activitate. Condițiile de eligibilitate:

- ♦ absolvenți ai facultăților cu profil umanist, economic, social sau de științe naturale; vor fi preferați candidații care se află într-un stadiu avansat în pregătirea tezei de doctorat sau lucrează la un proiect de cercetare;
- ♦ o foarte bună cunoaștere a limbii engleze;
- ♦ să nu fi petrecut mai mult de două luni în Occident în ultimii doi ani;
- ♦ vor fi preferați candidații care nu au mai avut ocazia să studieze în străinătate.

Pentru informații suplimentare și formulare tip vă invităm să vă adresați unuia din sediile Fundației Soros pentru o Societate Deschisă. Termenul limită de depunere a dosarelor: 16 noiembrie 1995.

Adresele filialelor Fundațiilor Soros din țară și coordonatorii corespunzători sunt:

- București: Calea Victoriei nr. 155, Bl. D1, sc.7, et. 3. sect. 1, CP. 22 – 196; Tel.: (01) 659.07.20; 659.74.27; 659.13.21; Fax: (01) 312.70.53.
- Cluj: Str. Tebel nr. 21, cod 3400, Tel.: (064) 420.480; Fax: (064) 420.470.
- Iași: Str. Moara de Foc nr. 35, cod 6800, Tel.: (032) 252.920, 252.922; Fax: (032) 252.926.
- Timișoara: Str. Semenic nr. 10, cod 1900, Tel./Fax: (056) 199.960; 192.493; 130.189.
- Brașov: Str. Iuliu Maniu nr. 47, COPCO, cam. 516; Tel./Fax: (068) 151.693.
- Arad: B-dul Decebal, nr. 2-4, cam. 110B; Tel. (057) 263.155.

Totul despre Fundația Soros

— Interviu cu ANCA HARASIM realizat de Rodica Palade —

Fundația Soros după 5 ani

Doamnă Anca Harasim, actualmente sînteti directorul executiv al Fundației Soros din România. În aceste zile, Fundația sărbătorește cinci ani de existență. Aș vrea să facem împreună un scurt bilanț, pornind de la intenția lui Soros de a deschide societatea.

Fundația Soros din România și-a început activitatea în anul 1990, cînd atît noțiunea de „fundație”, cît și cea de „societate deschisă” erau puțin înțelese. Obiectivul inițial, extrem de general, a fost acela de a stimula și sprijini promovarea unei societăți deschise în România. Tocmai pentru că acest concept era proa vag, n-a fost posibilă identificarea de criterii cuantificabile pe baza cărora succesul sau insuccesul unui program să poată fi evaluat. Privind înapoi, putem spune că Fundația și-a construit un bun renume, că a devenit o instituție credibilă și că este considerată drept un factor critic în dezvoltarea anumitor domenii importante ale societății românești, ca: educație, cercetare, mass-media, training profesional. Ea reprezintă astăzi o prezență pozitivă, dacă pot să spun așa, în care tandemul „competiție și competență” îl atrage pe cei mai buni și face ca Fundația să fie considerată o instituție „elitistă”. Un bilanț al celor cinci ani nu poate include, desigur, numai succese, de aceea munca la Fundație a fost, în plan personal, pentru noi toți o perpetuă dezvoltare în care am fost nevoiți cîteodată să învățăm din propriile noastre greșeli.

În ce moment s-au structurat programele Fundației?

La început, activitatea s-a axat pe programe de limbă engleză, sprijinul mediilor independente și, bineînțeles, programe „deschise” pentru cererile de finanțare, care au fost și rămîn „partea vie” a Fundației. Ulterior, domeniile în care am desfășurat programe s-au extins, ajungînd astăzi să acoperim domenii care acoperă într-o măsură arie, de la educație, societate civilă, sănătate la artă și cultură. Structurarea programelor s-a produs în timp, ajungînd astăzi la o imagine mult mai clară a ceea ce ne propunem să facem în viitor. Ne-am inspirat de multe ori din cererile de finanțare care ni se adresa și care, transformate în programe ale Fundației, au urmat regula de bază: competiția. În același timp, nu am refuzat nici inițiativa de programe regionale care se adresa oricărora dintre fundațiile care doreau și considerau că este important să participe la ele și care acționau în domeniile deficitare în țările Europei Centrale și de Est.

Programele Fundației pentru 1996

Știu că recent ați finalizat structura bugetului pe 1996. Ce programe aveți în vedere pentru anul viitor?

Pentru programele pe 1996 am identificat trei mari domenii de programe: educație, comunicație și socie-

tate civilă. Domeniul artei și culturii este acoperit de programele Centrului Soros pentru Artă Contemporană. Mai există un mic buget pentru programe locale de medicină, care completează un mare program regional. Acestea sînt cele cinci domenii, între care primele trei sînt prioritare. În domeniul educației, am avut un număr mare de programe de burse în străinătate. Nu ne-am propus să facem o statistică a numărului de studenți care au plecat cu burse prin Fundația noastră și nu au mai revenit în țară. Dar mulți dintre cei care

au revenit nu au reușit să-și găsească un loc de muncă pe măsura noii lor calificări. Acest fapt ne-a determinat să-i ajutăm prin înființarea unui centru de consultanță și plasament — pentru tinerii absolvenți de universitate, nu numai pentru bursierii Soros. Ne-am gândit ca, în viitor, programele de burse să fie mult mai bine organizate, în sensul că s-ar putea ca, încă înainte de plecarea la studii și poate încă înainte de selecție, un departament dintr-o universitate să se poată angaja sau să-și planifice ca la întoarcere să preia absolvenții foarte bine pregătiți care vor urma astfel o carieră universitară.

Cum faceți cunoscut acest centru de plasament?

Centrul se numește APC — Absolvenți Plasați prin Consultanță —, și el își face propria sa publicitate la Universitate, la ASE, la Politehnică, în principal în București, dar există o inițiativă similară la Iași, care a pornit în luna august. Centrul realizează de cel puțin două ori pe an tirajuri de job-uri și încearcă să le alterneze cu loc de desfășurare: fie la Universitate, fie la Politehnică, fie la ASE, astfel încît studenții să nu rămînă cu impresia că el se adresează numai unei singure categorii de absolvenți. Cererile vin de peste tot, oferta este limitată, în general din domeniul privat, al business-ului. Din păcate însă, cererile adresate tinerilor pentru angajări în domeniile umaniste, sau pe parte academică, sînt foarte reduse și, de fapt, este practic imposibil ca acest centru să acopere totul. Se lucrează foarte profesionist, în sensul că există

doă baze de date: una cu studenți care doresc să-și găsească un job și alta cu instituții, cu societăți comerciale care au nevoie de candidați pentru posturile deficitare. Pe de o parte, instituția cere Centrului, printr-o fișă a postului, de ce anume profil de candidat are nevoie, pe de altă parte, Centrul desfășoară niște teste psihologice, totul organizat, astfel încît din baza de date a candidaților să găsească mult mai ușor candidații ideali pentru o anumită poziție. În afară de includerea în baza de date, Centrul administreză și teste psihologice sau teste asupra cunoștințelor de limbi străine (acolo unde este cazul), astfel încît cei selecționați să se apropie cît mai mult de candidatul ideal. Se mai întâmplă ceva în tot acest proces de căutare și de potrivire a cererii cu oferta: tinerii absolvenți sînt protejați de a nu accepta oferte prin care, mai ales anumite firme private, să-i angajeze extrem de „ieftin” la o calificare superioară pe care aceștia o pot oferi.

Ce programe aveți pentru comunicație?

Comunicația este domeniul cel mai structurat în momentul de față, și el cuprinde un număr de cinci zone mari: sprijin pentru tipărire de carte și revistă academică, programe de media, cele de poșta electronică (Internet) și programele pentru bibliotecă. Fiecare dintre aceste subdomenii se află în gestiunea unui consiliu de specialitate care își stabilește singur prioritățile și direcțiile de acțiune. Un mare accent se pune pe comunicarea prin poșta electronică, de care beneficiază nu numai programele pe care le-am amintit, ci și educația — universitățile, școlile sînt conectate la Internet, sau organizațiile guvernamentale. Pînă la începutul anului viitor se va mări spectaculos capacitatea de conectare la Internet, iar calitatea transmisiei atît în interiorul țării, cît și cu exteriorul se va îmbunătăți. Aceasta va permite accesul la bazele de date specializate și va facilita comunicarea între organizații și instituții similare din întreaga lume.

Vorbii-ne, pe scurt, și de programele care privesc societatea civilă.

Domeniul societății civile a fost cel mai greu de structurat, pentru că inițiativa veneau din zone diferite, obiectivul final fiind același: democratizarea societății, deschiderea ei. Avem în vedere programe de administrație publică care se adresează atît aleșilor, cît și funcționarilor publici propriu-zisi. Programele pentru societatea civilă se desfășoară în următoarele subdomenii: administrație publică, participare civică, relații interetnice; programe adresate comunității romilor, programe de integrare europeană și de drept, programe pentru organizațiile neguvernamentale, de ecologie sau cele adresate organizațiilor de femei sau problemelor femeii. Aș vrea să subliniez faptul că este pentru prima oară cînd Fundația pu-

ne un accent mai mare pe probleme de integrare europeană și pe programe de drept. Sîntem în permanent dialog cu delegația Uniunii Europene la București pentru a nu dubla programele lor sau a nu multiplica o inițiativă deja existentă.

Ce ne puteți spune despre Centrul pentru Artă Contemporană?

Centrul Soros pentru Artă Contemporană acoperă o parte din activitatea Fundației, avînd o structură separată și specifică, care-și propune ca obiectiv restrîns promovarea schimburilor culturale internaționale, cu accent pe zona centrală și est-europeană, în special promovarea artiștilor români în străinătate. Probabil că în 1996 va apărea un prim catalog al artiștilor români contemporani, care va fi publicat în engleză și franceză, astfel încît operele, fișele de artiști și reproducerile să ajungă în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Centrul a pornit numai cu programe de documentare pe arte vizuale și, cu ajutorul Fundației, el a fost deschis și artei performante. Centrul începe să funcționeze similar cu Fundația, avînd programe proprii în anumite domenii și lăsînd de asemenea loc cererilor de finanțare, deci cu un buget special pentru sprijinirea tinerilor — elevilor, studenților — de la școlile de artă, pentru participări internaționale, schimburi artistice fie în țară, fie promovarea artiștilor români în străinătate.

Structura Fundației Soros

Aș vrea să precizați, doamnă Harasim, cine propune programele și cine le aprobă.

Organul de decizie și conducere administrativă al Fundației îl reprezintă Consiliul Național, constituit din personalități pregnante ale societății românești actuale. Inițial, acest consiliu a fost alcătuit din personalități cu care dl. Soros s-a tîntit în 1990, înainte de a deschide Fundația din România, ca ulterior să fie lărgit, pe baza recomandărilor membrilor fondatori, cu cei mai activi membri ai comisiilor de specialitate. Informația legată de componența consiliului este publică. Acesta include alături de Alin Teodorescu, președintele Fundației, pe d-na Catrinel Pleșu, d-na Irina Munteanu, d-nii Andrei Pippidi, Andor Horváth, Lazăr Vlăscăanu, Călin Anastasiu, Daniel Ioan, Mircea Mihaies, Victor Rebeniguc și Mihail Voicu. La începutul acestui an, statutul Fundației a fost refăcut, pentru că, între timp, domeniul de activitate și complexitatea programelor Fundației au necesitat această ajustare. Mă refer în primul rînd la programele medicale, care în statutul inițial nu figurau deloc. Noul statut este mult mai complex și cred că el reprezintă un model de organizare și operare a unor organizații neguvernamentale. S-a configurat mult mai clar structura de funcționare a Fundației: Consiliul Național, cum am spus, este orga-

nul de decizie, iar personalul Fundației pune în practică deciziile Consiliului Național. Activitatea în domeniile prioritare în care Fundația desfășoară programe mai ample este acoperită de comisii de specialitate formate, de asemenea, din personalități din domeniile respective. În cazul programelor mici, specifice, apelăm la juri de specialiști care se ocupă de selecția candidaților pentru programele de burse la care se organizează interviuri.

Consiliul Național definește/stabilește și coordonează întreaga activitate și delenează competențele profesionale ale comisiilor de specialitate. Membrii Consiliului Național se rotesc câte o treime la fiecare trei ani, astfel încât, după trei ani, componența Consiliului este complet schimbată. Noii membri ai Consiliului Național se aleg din membrii Fundației, care formează Adunarea Generală și are 29 de membri. În fiecare an, Adunarea Generală poate accepta noi membri ai Fundației, pe bază de cereri și, bineînțeles, pe baza contribuției fiecăruia dintre cei care doresc să facă parte din Adunarea Generală.

Reprezentanți ai comisiilor și juriilor sunt invitați să participe la elaborarea strategiei de programe educaționale și sunt primii evaluatori ai programelor pe care le-au gestionat. O noutate pentru 1996 o va reprezenta scoaterea la concurs pentru finanțarea anumitor proiecte pentru care obiectivele au fost identificate, dar nu considerăm că am găsit modalitatea cea mai practică și cea mai eficientă prin care aceste obiective pot fi atinse. Este mult mai bine să stimulăm și creativitatea altor organizații pe care să le angrenăm în munca noastră, convingi fiind că astfel vom obține o creștere calitativă a programelor noastre.

Control și mod de lucru descentralizate

Cum se asigură controlul în Fundație? Controlul deciziilor pornește chiar de la dl. Soros, care a delegat pentru aceasta Consiliul Național, care, la rândul său, pe domenii specializate, specifice, a delegat puterea de decizie, inițiativa și strategia pe subdomenii specializate comisiilor respective. Bineînțeles că această comunicare merge în ambele sensuri. Întrucât Consiliul Național nu este atotputentul nevoilor din țară sau a ceea ce considerăm că trebuie să facă Fundația, astfel încât inițiative sau idei venite direct din partea comisiilor de specialitate au fost considerate și formulate ca domenii prioritare și sub formă de programe. Intenția Fundației este să antreneze în aceste juri și comisii cât mai multe persoane. Organele de decizie au o componență națională, cu reprezentanți din partea filialelor din Cluj, Timișoara și Iași. La nivel de filială, funcționează comisiile pentru cererile de finanțare individuale și pentru proiecte ce au o componență tot locală. Fundația lucrează descentralizat, pentru că deciziile sau cererile venite dintr-o anumită zonă a țării sunt luate de persoane care trăiesc, locuiesc, muncesc în acea parte de țară și care, de fapt, cunosc cel mai bine și oamenii care solicită sprijin și nevoile din zona

respectivă. Tot ca un exemplu de descentralizare, Fundația din România este printre puținele (personal, cunosc doar Ucraina) care operează cu un număr de filiale, care la rândul lor desfășoară programe regionale, naționale sau locale. În acest mod, nevoile specifice ale fiecărei zone din țară pot fi mai ușor și mai direct adresate, mai ales în cazul României, considerată ca una dintre cele mai mari (geografic) dintre țările central și est-europene. Fundația din România face parte dintr-un număr de 26 de fundații, fiecare dintre ele independentă, dar care sînt legate printr-o filosofie comună, adresată și aplicată diferit, funcție de condițiile locale din fiecare țară. Consiliile fiecărei fundații decid o strategie, priorități și tipuri de programe proprii. La sfârșitul fiecărui an, Fundația publică raportul anual – o sinteză financiară și descriptivă asupra activității desfășurate timp de un an.

Un program regional de succes: grădinițele Head Start

Puteți să ne explicați ce înseamnă un program regional?

Programele regionale sînt în general inițiate de biroul din New York și formulează o problemă identificată care are nevoie de rezolvare în mai multe țări. Cel mai recent și poate cel mai bun exemplu este programul Head Start. Grădinițele Head Start sînt extrem de cunoscute în Statele Unite; biroul din New York a intrat în colaborare cu organizația coordonatoare a grădinițelor Head Start din Statele Unite și a oferit fiecăreia dintre fundațiile din estul Europei posibilitatea să fie inclusă în program. Bineînțeles că decizia este locală, nu este un program impus; este doar un parteneriat deja facilitat, care se reflectă într-o eficiență și financiară, dar și logistică. Avem în momentul de față nouă grădinițe în care există clase Head Start. Ele se adresează în principal copiilor din familiile dezavantajate financiar, familii care, de fapt, nu și pot permite să-și trimită copiii la grădiniță. Metoda de educare la nivel preșcolar necesită o abordare individuală a copiilor. Programul a început în 1994 și a inclus atât *training*-ul educatorilor, cât și donații de mobilier și materiale didactice. Astfel au fost create primele nouă grădinițe Head Start din țară, adevărate centre de *training* pentru educatorii programului. Accentul se va pune în viitor pe oferirea de *training* pentru educatorii care vor prelua noile grupe Head Start. Iar cu începerea din acest an școlar, metoda este transferată și la nivel școlar, astfel încât generația de copii care au beneficiat de educația Head Start în grădinițe poate beneficia de aceeași metodă la ciclul primar.

Există contestații? Cum le rezolvați?

Există contestații mai ales la programul de cereri de finanțare, și mai puțin la programele de burse. Asta cred că spune foarte mult, pentru că în anunțul programelor de burse, sau în orice anunț al programelor noastre, sînt enunțate criteriile de selecție, criteriile de eligibilitate, iar candidatul știe din capul locului că intră într-o selecție și își poate evalua propriile

șanse. În programele de finanțare se acceptă mai greu că și aici acționează o selecție dictată de priorități și de calitatea proiectului. Ne vine câteodată greu să explicăm de ce o cerere a fost refuzată, mai ales că, în acel caz, consiliul care decide are de comparat mere cu pere. Ce este mai important ca o conferință internațională de prestigiu organizată în România să primescă (parțial) susținere financiară de la Fundație sau ca o organizație neguvernamentală ecologică să-și poată desfășura un program? Din acest motiv, am simțit nevoia ca Fundația să-și definească domeniile de prioritate, ușurînd astfel deciziile Consiliului și oferind o deplină transparență asupra modului în care ele au fost luate.

Calculatoare pentru România

Unul dintre cele mai importante succese ale Fundației a fost programul privind dotarea școlilor cu calculatoare. Vreți să ne dați amănunte?

Acest program a pornit în 1992, în urma unei cereri de finanțare, care a venit de la liceul Cantemir, de la profesorul de informatică Radu Jugureanu; el solicita o mică rețea de calculatoare pentru centrul de informatică. Liceul Cantemir a primit această finanțare din bugetul deschis al Fundației. A

diul rural, ca liceele din comune sau din orașele mici să poată să solicite calculatoare și să le primească. O dată cu donarea calculatoarelor la licee, aceste școli au fost racordate la rețeaua Internet. În momentul de față, desfășurăm programe de *training* pentru profesorii de informatică și matematică, care lucrează cu copiii. Nivelul de la care se pornește pregătirea copiilor în liceul cu calculatoare s-a extins prin derularea unui program în colaborare cu o organizație neguvernamentală din Anglia, care se numește „Calculatoare pentru România” (Computers for Romania). Calculatoarele aduse din Anglia sînt de o generație mai puțin performantă, dar prin acest program s-a reușit familiarizarea elevului mic cu tehnica de calcul. Și, nu în ultimul rînd, este de remarcă că *training*-ul a fost făcut direct cu învățătorii.

Colaborați cu Guvernul, cu Ministerul Învățămîntului, cu Ministerul Culturii? Dacă da, în ce mod?

Da, colaborăm. Colaborarea cu Ministerul Învățămîntului s-a îmbunătățit mult, începînd cu programe punctuale, cum a fost Head Start. Am ajuns în momentul de față să contribuim la desfășurarea proiectelor de reformă a învățămîntului preuniversitar. Pași importanți au fost făcuți în elaborarea și tipărirea manualelor alternative, acest proiect urmind să continue și în anii următori. Primele succese se văd deja în rezultatele obținute în urma licitației pentru tipărirea manualelor prin care multe edituri private vor schimba modul de prezentare a manualelor școlare. Deocamdată sîntem în discuții pentru pornirea unui program foarte mare de *training* al directorilor de școală, deci al managerilor de școală și ai managerilor financiari din școli. Este un program mare, care e cuprins în împrumutul Băncii Mondiale, la care Know-How Fund-ul se alătură în finanțarea acestui proiect alături de Fundația Soros. E un program extrem de complex, care pornește într-un moment foarte prielnic – Legea învățămîntului este votată și structura care se construiește este clară.

Există vreun program care inițial a fost finanțat de Fundație și care la ora asta stă pe picioarele lui?

Am vorbit mai devreme de un program pentru absolvenți plasați prin consultanță, care este încă sprijinit de Fundație, dar încă un an, un an și jumătate; apoi va sta pe picioarele lui. Într-un stadiu mult mai avansat din punct de vedere al independenței financiare sînt cele două școli de engleză, de la Timișoara și de la Iași.

Doamnă Anca Harasim, sînteți extrem de tinără. Cum vă descurcați? Ce faceți înainte de '89, cum stăpîniți un volum atât de mare de muncă și atât de divers?

Înainte de '89 am absolvit Facultatea de Energetică și lucram la Institutul de Studii și Proiectări Energetice. Primul anuș dat de Fundație pentru angajări l-am citit în revista „22”. Aveam nevoie de o schimbare, fiind extrem de nemulțumită de ceea ce făceam, de ceea ce am studiat. Așa am avut șansa unică de a porni o fundație al cărei impact nu l-a putut anticipa nimeni de la început.

INFO SOROS
Buletin informativ al Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă
din România

urmat apoi ideea coordonatorului de program, Sandu Nicolae, să deschidem un concurs național în care un număr de școli din țară să concureze și să primească aceste echipamente pentru centre de informatică. În primul an am pornit cu 20 de centre de informatică, în al doilea an cu încă 20 de centre, astfel încît, în momentul de față, acest program este complet, existînd 46 de centre, cel puțin cîte unul în fiecare județ. Echipamentul oferit de Fundație în raport cu Ministerul Învățămîntului a fost mare; la nivel local, părinții au început să-și inghesuie copiii la școlile care primiseră echipament, astfel încît cererea de echipare a școlilor a venit de jos în sus. Anul acesta, Ministerul Învățămîntului a dublat bugetul alocat dotării cu echipamente pentru școli. Programul este, în momentul de față, terminat. Pentru anul '96 ne propunem să dezvoltăm același program în me-

O CARTE ÎN DEZBATERE: M. NIȚESCU „SUB ZODIA

Sertare și opozanți

„Nici un popor aflat sub dictatură nu s-a arătat mai supus, mai lipsit de curaj și demnitate, nu s-a degradat și nu s-a pervertit cu atita ușurință (...) Mai mult, a ovaționat și preamărit pe opresor, deși în sinea lui l-a urât”, scrie M. Nițescu în excepționalul său eseu *Dialectica puterii*, apărut în volum (împreună cu *Sub zodia proletcultismului*) pentru prima dată în 1995 la editura Humanitas. Și în continuare: „Un fel de lașitate colectivă, de mentalitate a căpătuielii mărunte, de absență a sentimentului istoriei – acestea ne caracterizează”; „Nu știu să existe un neam mai lipsit de voință și de unitate atunci când ar fi nevoie de o atitudine activă în fața istoriei, după cum nu știu unul mai unitar în îndiferența lui minerală față de propria-i istorie”; „Românul își iubeste mai mult mica lui situație decât adevărul”; „(...) și totuși, tarele acestea adânci și rușinoase sînt astăzi singura speranță de salvare a acestui popor și pentru ele trebuie să-i fim recunoscători, nu să-l hulim”; „Am fi nedrepti dacă am nesocoti această profundă știință negativă cu care l-a dăruit istoria”; „(...) nu calitățile ci defectele morale constituie azi scutul de apărare al acestui popor împotriva puterii opresive”, observă cu finețe autorul, prelungind observații făcute altădată de D. Drăghicescu sau C. Rădulescu-Motru.

Înainte de a descrie reacția la dictatură a societății românești, M. Nițescu întreprinde o cercetare asupra comunismului, îndeosebi cel românesc. Esența sa o constituie „puterea perpetuă a partidului”, „singura coordonată absolută, mobilul suprem, alfa și omega (...)”; „Ilegalitatea perpetuă și conspirativitatea (...) caracterizează raporturile dintre el (partidul, n. S.T.) și cetățeni”; „nepunând să-și ofere o bază legală, partidul procedează la (...) mistificarea raporturilor lui cu cetățenii (...)”; „Nu partidul și statul sînt o creație a societății, ci invers”; „problema raporturilor dintre partid și societate (...) în esență se reduce la grija partidului de a sfărîma necontentii formele de fond și de a institui forme fără fond (...) care ar trebui să corespundă felului suprem de stăpînire a maselor și de consolidare a puterii. După distrugerea structurilor macro-sociale vechi prin naționalizare, colectivizare, suprimarea partidelor istorice etc., partidul își îndreaptă atenția spre formele micro-sociale umane, comunicarea dintre oameni, micile interese materiale, relațiile familiale, tradiții (...) din nevoia irațională de a stăpîni omul în întreaga lui ființă”.

Am prelungit citatele pentru a face evidentă principala calitate a acestui eseu: luciditatea cu care autorul abordează problematica sistemului comunist. Să nu uităm, rindurile sale sînt scrise la jumătatea anilor '70, cînd comunismul era departe de a-și fi epuizat capacitatea de a iluziona. Dacă-mi amintesc, atunci inteligența franceză (sub un regim democratic, în contextul unei tradiții a toleranței și libertăților) începea, sub șocul Arhipelagului Gulag, să se demarxizeze – și o făcea cu dificultăți mari. După decenii cînd salutase frenetică regimurile staliniste din URSS, Asia și Europa de Est, „somnul rațiunii”, care avea rădăcini adînci în iacobinism, prefera încă să nască monștri decît să privească adevărul în față. În Est, iluziile erau mult mai puține – și eseu lui M. Nițescu este o astfel de privire chirurgicală (cînd nu patetică), fără iluzii,

Dialectica puterii

asupra comunismului. În acest sens, concluziile sale sînt asemănătoare cu ale lui Džilas, Michnik, Zinoviev ș.a., gînditori politici spăruiți din interiorul regimurilor comuniste. De altfel, scrierile lor i-au costat ani mulți de închisoare, persecuții și/sau exil. Cunoscut atunci (în anii '70), acest eseu ar fi provocat *une prise de conscience*. Ar fi indicat prezența unei conștiințe politice articulate în România. Autorul a preferat să păstreze manuscrisul în sertar, în loc să-l trimită unui editor din Occident sau să-l facă să circule în mediile intelectuale românești. În ambele situații, e drept, represaliile ar fi fost mari. Scriu cu doi ani înainte de Charta 77 (și revizuit în 1988), practic în același timp cu primele reacții ale disidenților din URSS și Europa de Est de după Helsinki în apărarea drepturilor omului (coșul 3). *Dialectica puterii* indică intensitatea preocupărilor unor medii intelectuale din fostul bloc sovietic. Diferența (mare) este că acest text remarcabil a rămas necunoscut, în vreme ce opoziții anticomuniste de aiurea și-au făcut publice ideile lor. M. Nițescu a preferat să rămînă un scri-

tor de sertar, fără să-și asume o conștiință publică, un observator, și nu un agent activ al istoriei. În acest sens, aprecierile sale sînt o tristă privire în oglindă, un semn al neputinței intelectualității românești de a rezista activ dictaturii, atitudine pe care și autorul o deplînge: „Răspunderea revine în primul rînd intelectualilor de prestigiu, care aveau și au datoriat de a apăra libertatea de conștiință, de a ridica vocea împotriva cenzurii și a tuturor actelor anticulturale”; „De peste treizeci de ani de cenzură și cîstringeri, interdicții și tentații pentru a-i determina să accepte degradarea (...) ei acceptă iluzia că servesc literatura, dar despre drama noastră a tuturor ei nu au putut și nu vor putea să scrie. Scriitorii ar trebui să blesteme sau să tacă. Îată de ce literatura care se scrie, mutilată de cenzură și de autocenzură, mi se pare o palidă comedie, o insultă pe care elita intel-

tuală o aduce oamenilor (...)”; „Nurim iluzia deșertă că ne-am făcut, atît cît a fost cu putință, datorită. În realitate, sîntem cu toții niște ratați. Operele noastre (...) nu sînt altceva decît niște palide simulacre de opere. Un imens azil de mutilați”; „Nu ar fi fost mai (...) demnă tăcerea!”, ca alternativă la lipsa de curaj pentru adevăr și curaj, se întreabă autorul. Limita situației sînt acestea, din perspectiva lui M. Nițescu. Marja a fost însă mult mai largă. Dincolo de tăcere și simulare se afla atitudinea de opoziție activă. Coalizarea intelectualilor importanți ar fi adus, desigur, infinite beneficii și ar fi limitat puterea dictatorială în asaltul asupra societății. La Budapesta în 1956, ca și la Praga în 1968, în Polonia în 1968 și 1980, intelectualii, prin prestigiul lor, au trezit societatea, i-au dat curaj, au identificat revendicările și le-au dat consistența unui program. În acest sens, putem spune că societatea a așteptat zadarnic de la intelectualul român o atitudine curajoasă, civică, lucidă și democratică pentru a-și configura propria ei atitudine. Compromisurile, pactizările cu dictaturile lui Dej și Ceaușescu, oportunismul elitei intelectuale au făcut mai mult rău decît s-ar crede la prima vedere. Exemplele oferite de cei care ar fi trebuit să fie modele morale ale societății (pentru individul anonim, fără nici un reazem) au indus în populație aceeași atitudine de indiferență, conlucrare cu opresiunea etc. Propagarea acestor modele a fost nefastă. În lipsa unei clase politice (distrusă la Sighet, Aiud, Rîmnicu Sărat etc.), le rămînea intelectualilor (mai ales acolora care cunoscuseră experiența democratică a României interbelice) să se constituie în astfel de modele morale. În locul acestei atitudini obligatorii, s-au produs căderile în serie ale lui Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Mihai Rales, Tudor Arghezi etc. și a altora, mai tineri, care i-au urmat, preluînd lecția de pactizare nerușinată cu dictatura. De altfel, într-un prim eseu, *Sub zodia*

proletcultismului, autorul descrie fenomenul minuoș și fără menajamente conjuncturale. Este rostul istoricilor literari să analizeze veridicitatea și valoarea diagnosticului dat de autor. Îmi rezerv dreptul de a analiza numai interfața cu political, de care M. Nițescu se ocupă cu precădere în al doilea eseu.

Proape de Putere

Perioada proletcultismului a fost aceea care a forțat atitudinea fundamentală a intelectualului față de regimul comunist. Bineînțeles, atitudinea acestora avea rațiuni mai adînci – în cultura politică, în tradițiile raporturilor dintre intelectualii și societate, așa cum s-au constituit încă din secolul al XVIII-lea. Spre deosebire de tradiția poloneză (unde distrugerea statului și împărțirea între austrieci, ruși și prusaci a determinat o alianță puternică între populație și intelectuali ca purtători ai idealurilor naționale, ca păstrători ai valorilor și tradițiilor proprii), intelectualul român (adesea lefegiu, funcționar, amestecat cu administrația și clasa politică, cu un statut ambiguu) a preferat, între putere și societate, să stea aproape de putere, indiferent cine a deținut-o și cum a guvernat. De extracție adesea modestă, incapabil să se întredină prin mijloace care țin strict de competența sa, atrînat de bunăvoința birocratilor, politicienilor, industriașilor și negustorilor, intelectualul a avut un acces foarte limitat spre societate, datorită nivelului ridicat de analfabetism. Să nu uităm: era o societate târînoasă, cu sechele feudale, subdezvoltată, organizată pe verticală, fără structuri autonome. Biserica, justiția, universitățile depindeau de statul autotuternic. O slabă societate civilă era consecința acestor raporturi. În acest context, intelectualul a fost de la început dependent de diferite puteri administrative politico-financiare. De această dependență nu a scăpat pînă astăzi. Atunci cînd regimurile au fost mai tolerante, mai deschise spre cultură, intelectualii și-au regăsit „demnitatea”, uitînd însă că era conferită, nu cîștigată prin eforturi proprii. Un exemplu tipic este „curajul” din anii '65-'71 atît de invocat.

Mă opresc aici cu considerațiile. Cartea lui M. Nițescu obligă la mult mai multe analize. Îată încă o scriere de sertar, remarcabilă prin luciditate. Am speranța că, în sfîrșit, în jurul ei se va produce dezbaterea atîtor subiecte gingașe pe care nici după '89 intelectualii nu-și fac curaj să le discute. Citite astăzi, eseurile acestea nu trădeză prin nimic trecerea a 20 de ani de cînd au fost scrise. Judecățile sale par a fi făcute după 1990. Nu este de mirare că, în climatul sufocant și confuz din anii '80, nu a fost tipărită. Comparat cu analizele cele mai pătrunzătoare care s-au scris în spatele Cortinei de Fier, eseu lui M. Nițescu despre dialectica puterii (comuniste, n. S.T.) rezistă. El ne spune adevăruri pe care nici astăzi cei mai mulți nu au curajul să le rostească atunci cînd, să zicem, au ajuns la aceeași concluzii.

P.S. Doresc să mulțumesc lui Vladimir Tismăneanu, Robert Levy, Marinus Oprea și tuturor celor care mi-au pus la dispoziție cu generozitate copii ale unor documente de arhivă aflate în posesia lor.

STELIAN TĂNASE

EDITURA RAO   THOMAS POWERS

Thomas POWERS
Războiul lui Heisenberg

Una dintre cele mai controversate probleme ale celui de-al doilea război mondial o constituie programul nuclear german. Naziștii și-au dorit mult bomba atomică, ceea ce le-ar fi permis să controleze Europa și întreaga lume. Mult timp, britanicii și americanii au crezut că Hitler a fost foarte aproape de a deține Bomba. Cartea lui Powers, bazată pe o documentare impecabilă, oferă cititorului explicațiile eșecului programului nuclear nazist. Deși riguros științific, analiza pe care ne-o oferă Thomas Powers se citește cu sufletul la gură, căci autorul lasă documentele să evidențioze o galerie întregă de caractere umane, între care se detașează „cazul Heisenberg”.

Cartile găsite pot fi procurate adresându-vă direct editurii, C.P. 37, 198, București.

PROLET CULTISMULUI. DIALECTICA PUTERII

ediție îngrijită de M. Ciurdariu
Editura Humanitas, 400 pagini

Din raftul doi în plin scandal

Pentru consumatorul român de literatură, numele lui M. Nițescu (1925-1989) nu înseamnă mare lucru. Și nu de azi, de ieri, ci de vreo 15 ani. În lumea criticii literare, el este un „autor de raftul doi”, cum se spune. Unii și-l amintesc de la „un scandal cu Călinescu și cartea Ilenei Vrancea” din anii '70. Alții îl știu doar de la *Viața Românească*, unde „lucra în tăcere, pareă ros de necazuri (...) de boală (...) sau de ambiții și ranchiune (?) un complex, cine-știe-de-ce (...)”. Meseriași scrupuloși scot fișa bibliografică și înșiră: *Între Scylla și Carybda* (1968), *Repere critice* (1974), *Poezi contemporani* (1978), *Atitudini critice* (1983).

Știm că am vreo două volume de-a-le sale. Am descoperit că le am pe toate, minus cel de debut. Și chiar pe raftul doi le-am găsit în bibliotecă, adică „pe rindul de la perete”, alături de opurile prăfuite ale unor I. Rotaru, N. Ciobanu, Al. Oprea... O fi drept? Cert e că, măcar pentru câteva săptămâni, iată-le venite în prim-plan.

Atitudini critice a luat premiul Asociației Scriitorilor din București, probabil (și) ca încurajare pentru faptul că — aflăm acum — încă din 1979 M. Nițescu predase editurii Cartea Românească această analiză a proletcultismului. În ciuda referatului favorabil semnat de Mircea Zăciu, a stăruințelor redactorului de carte, Sorin Mărculescu, și a memoriilor autorului către D.R. Popescu și N. Ceaușescu (memorii ce prefațează ediția realizată acum de eminescologul M. Ciurdariu) — cartea și-a făcut cei 16 ani de temniță șertarială pentru a deveni acum scandalul zilei.

Deși lucrată cu cele mai curate intenții și tipărită, firește, din simpla dorință de clarificare istorico-literară (xvonul cum că Humanitas ar umbra să... discrediteze o dată mai mult Opoziția este o gogoasă otrăvită!), cartea pică foarte prost. Sporește, adică, euforicul consens întru duplicitate și maleficiu, întru omniculabilitate și omnisupraveghere, atât de mult dorit și reușit de cele selectate în *Cartea albă a Securității*. Pur și simplu.

Într-adevăr, ce poate fi mai dulce pentru cerul gurii fesenisto-pemiste decât versurile leniniste ale Anei Blandiana din 1959 (cînd avea 17 ani!). Ce poate fi mai plăcut la vedere pentru ochii lui M. Pelin & Co decât un Matei Călinescu scriind în 1961 despre rolul criticii în lumina documentelor Congresului al III-lea al PMR! Ce bine le pică lui I. Dodu Bălan și Adrian Păunescu vecinătatea lui Gh. Grigurcu și Cezar Baltag! Și ce răzbanare pe N. Moraru, I. Vitner & Co să-i aibă în preajmă bibliografică pe Geo Șerban, Petre Stoica sau chiar pe Dan Culcer — citat aici cu un „articol decent de istorie literară” (!) publicat în 1961 (cînd avea 20 de ani!).

Da, șocul e mare, e pe măsura talmeș-balmeșului atât de visat de artiștii de astăzi ai complicității generale. Dar șocul se cuvine acceptat cu calm. Nu și cu nepăsare. Oricum, nuanțările se impun și le vom face săptămîna viitoare.

Deocamdată vom sublinia celălalt șoc: al actualității limbajului critic. Cartea pare scrisă în zilele noastre. Stilul este eliberat de corset și de orice alt auxiliar aluzivo-digresiv. Cu toată stricta cantonare în intervalul 1944-1964, eșafodajul, premisele și concluziile analizei circumscriu la fel de eficient ceaușismul precum stalinismul. Cum își inchipuia M. Nițescu că ar fi putut să apară la 1980 o carte ca asta? Cît despre unele afirmații din memoriile către Ceaușescu, ele te infioară și azi, darămite la 1988: „mă întreb și mai ales întreb, după ce criteriul se hotărăște dacă publicarea unei cărți este sau nu oportună și cine are dreptul să hotărască acest lucru; cine are dreptul să decidă destinul unei culturi (...) Dacă e ceva inoportun și anacronic în cultura și literatura noastră, aceasta nu e publicarea unor

opere de valoare care se scriu dar nu pot să apară, ci intervenția permanentă și necalificată a unor organe administrative, cenzura și autocenzura, mentalitatea retrogradă a unor „factori de decizie” în toate problemele de literatură și cultură”. Cel care a putut să-i trimită în 1988 astfel de rînduri lui Ceaușescu are tot dreptul la atenția noastră nepriștită și nepărtinitoare, indiferent cît de inconfortabil ar fi structura cărții sale.

Ceea ce partidul oferise literaturii spre ronțuire ca îndepărtare de la prezent — respectiv, tema obsesantului deceniu — mergea pentru poezie, proză și teatru, adică pentru fabulație în limitele unui adevăr controlat. Dar nu și pentru istoria literară. Or, aici e vorba chiar de politizarea pînă la suflare a literaturii și de controlarea lui la modul cel mai direct, total și represiv. În plus, era de prisos a te folosi la 1980 de citele din Ceaușescu anului 1965, cu incriminarea „abuzurilor” din deceniul cinci (așa cum încearcă M. Nițescu la p. 19): figură și ele demult pe lista prohibiției, așa că nu mai puteai păcăli pe nimeni mînd naivitatea.

O răzbanare postumă

Atașantă și incitantă e inverșunarea cu care a lucrat M. Nițescu în această carte menită să-i răzbanare postum așteptările, exasperarea, marginalizarea! A lucrat cu furie rece și încruntare permanentă, nu cu aceea detașare amuzată și plăceră ambiguității ce caracterizau demersul echivalent al lui Ion Cristoiu (demers demult încheiat, dar netipărit încă: oare din ce considerente... geostrategice?). Care-o fi fost limbajul decisiv pentru a-l livra atîta vreme colecțiilor de ziare de la Biblioteca Academiei pe

acest critic al actualității? Vreo ocultă comandă extraeditorială? Pasiunea pentru Maiorescu și, în consecință, dorul de-a rezuma acid umilințele maioreșianismului în deceniul neo-gheriat? Partii-*pris*-ul levinescian, exercitat în paralel cu legitima antipatizare a grotescului cameleonism călinescian? Dar de ce nu niște impulsuri meschine, vindicative, de vreme ce C. Reșman și Ioanichie Olteanu, colegi de *Viața Românească*, au parte aici de-o atenție și de vorbe mult mai dure decît M. Roller și Leonte Răutu? După cum prezenta lui Nicolae Manolescu și Eugen Simion supuși aceluiași context, deci înțelegi a fi avut la acea oră aceeași pondere cu O. S. Crohmalniceanu și Paul Georgescu în direcționarea vieții literare — este o aberație flagrantă și deloc inocentă.

Cartea albă a lui Nițescu

Dar să nu anticipăm. Deocamdată bă mai facem un ocol prin cărțile lui M. Nițescu. Peste tot: calm didactic, practicarea expositivului sobru, vădăvit de orice savoare și elan spectacular. Asta, cu toate că autorul pleda la un moment dat pentru critica — formă de creație. Ba, încă, iată ce scria în 1971 despre N. Manolescu: „în scrisul lui există un echilibru permanent între ideile și sugestie, între precizia și claritatea de tip maioreșcian și sugestivitatea de tip călinescian. Mărturisesc că nici unul dintre criticile actuali nu mă stimulează în planul ideilor mai mult decît Manolescu”.

Comprehensiv, M. Nițescu scrie cu egală aplicație despre cărțile lui Manolescu și Ungheanu, E. Simion și Adrian Marino, despre Ioan Alexandru și Ana Blandiana, despre Al. Paleologu și Paul Georgescu, despre Șerban Cioculescu, Alexandru George și Valeriu Cristea, despre I. Negoșescu și M. Gașta, despre Buzura, dar și despre Fănuș Neagu și, oarecum, N. Breban. Ce-l drept, structural conservator și înzestrat cu acel tip special de naționalism oltenesc (adică străin de lirismul patetic moldav și de coțșoșenia diplomatică ardelenescă, dar confin sudismului coleric, tolerant din rațiuni negustorești, însă mereu cu capsă pusă), M. Nițescu respinge inovația metodologică și importul de instrumentar hermeneutic (v. tratamentul aplicat textualismului lui Marin Mincu), taxează iute, dur și precis dogmatismul egocentric și fardat (v. cazul A.D. Munteanu, 1975, reluat în *Atitudini critice*), iese ferm în apărarea integralei publicisticii eminesciene cînd cu împinșarea negativă făcută de Moses Rosen (*ibidem*, p. 330) și se înscrie hotărît, din unghi cultural național, în linia Maiorescu-Blașu.

În fine, foarte important pentru înțelegerea autorului — a spiritului său și a subtextelor cărții de față — este articolul *Morala unor polemici* (*ibidem*, p. 311 ș.u.), text din 1980, deci aproape sincron cu predarea manuscrisului la Cartea Românească. M. Nițescu intervenea atunci în cearta prilejuită de republicarea de către Geo Bogza în *România literară* a unui text „infamant” despre Argehi, scris cu mulți ani în urmă. Inițiativa avea să stîrnească adrenalina lui Fănuș Neagu și Ion Coja. Atacurile acestora avea să le răspundă Mircea Iorgulescu, peste care avea să dea buzna (publicistic) jandarmul ireductibil Eugen Barbu. Ce spune, după toate acestea, M. Nițescu. „Precizez că nu mă interesează în mod special nici unul din cazurile menționate, nici critica sau apărarea necondiționată a lui Tudor Argehi, nici acelea care se adresează lui Geo Bogza și nici cele care-l privesc pe Fănuș Neagu (...) Mă interesează morala pe care aceste campanii polemice o pun, prin exclusivismul lor, de fiecare dată în evidență. E vorba mai întîi de o alergie polemică, de o mentalitate necivilizată și endemică a tabuurilor, care introduce și întreține în viața literară spiritul de intoleranță și interdicție (...) Nu știu dacă polemica și critica la adresa lui Argehi sau Geo Bogza constituie un păcat de neiertat. Cred mai curînd că nu. Nimeni nu e și nu ar trebui să fie mai presus de critică. Și, dacă e să-mi dau gîndul pînă la capăt, trebuie să spun că nici unul dintre cei doi nu e curat ca lacrima. Și unul și altul s-au făcut vinovați (evident, cu desebirile cunoscute) față de literatură, prin aceea că, în loc s-o apere, ei s-au înrolat cu zel, rareori egalat de alții, în frontul proletcultist (...) Nu polemica e regretabilă, ci polemica lipsită de idei, polemica în spatele căreia se ascund, de fapt, motive partizane ce nu au nimic comun cu literatura”.

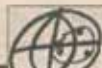
Sînt, repet, afirmații esențiale pentru o bună priză la cartea de acum. Deși scandaloaasă, *Sub zodia proletcultismului* se bazează pe date exacte. Sau... invers: deși se bazează pe adevăruri, ea este parțială și părtinitoare, sîrșind prin a scandaliza. Căci, dîncolo de alăturările forțate și lipsa unor disocieri ultranecesare, ne lovim aici de o absență de-a dreptul fatală. Absența... volumului II, adică a literaturii proletcultiste.

„Despre literatura perioadei proletcultiste, adică despre proză și poezie, va fi vorba în volumul al doilea al aceste lucrări — Degradarea estetică a literaturii”, spune autorul tocmai la p. 171. Abia acum înțelegi de ce lipsește din sumar zeci și zeci de nume sonore din galeria Deșliu, Mihale, Galan, Jar, Bănuș, Nagy István etc., etc. Fără ei — ce mai e proletcultismul? Lăsa că, pradă și el prejudecății literaților cum că teatrul e spectacol și nu text întîi de toate, M. Nițescu nici măcar nu pomenește genul dramatic la literatura momentului, drept care adio Davidoglu & Co. Vorba e că, oricît de importantă ar fi doctrina, adică Linia trasată de Jdanov-Răutu, în absența literaturii, a „mărfii” ca atare, degeaba afișezi prețul.

Și totuși.

DAN C. MIHĂILESCU

O convorbire cu Pierre Hassner

„O parte însemnată a epurării etnice este ireversibilă”

Filosof, istoric, discipol al lui Raymond Aron, Pierre Hassner studiază de patruzeci de ani relațiile internaționale. S-a născut la București în 1933 și, imediat după război, a emigrat în Franța, unde a studiat la Ecole Normale Supérieure. Director de cercetări la Centrul de Studii și Cercetări Internaționale (CERI), a publicat anul trecut o culegere de articole intitulată *Violența și pacea, care marchează evoluția gândirii sale asupra războiului, asupra raporturilor dintre Est și Vest și în privința locului pe care îl ocupă în lume Europa. De la începutul războiului în fosta Iugoslavie, s-a pronunțat în favoarea unei intervenții mai puternice a occidentalilor de partea bosniacilor și împotriva „epurării etnice”. În interviul acordat ziarului *Le Monde*, Pierre Hassner analizează noua situație internațională și evaluează primii pași ai diplomației lui Jacques Chirac, crearea Forței de Intervenție Rapidă și reluarea testelor nucleare.*

Credeti că există o coerență în cele două moduri în care s-a manifestat în ultimul timp Franța pe arena internațională, adică reluarea testelor nucleare și intervenția în Bosnia?

Ceea ce au în comun cele două decizii este mai curând o atitudine. Jacques Chirac exprimă mai mult un temperament, o voință, decât o strategie subtilă și coerentă. În comparație cu ambiguitățile și complicitățile lui François Mitterrand, Franța vorbește de această dată clar și răspicat. Cât privește însă testele nucleare, Chirac, chiar și fără să vrea, nu mai putea da înapoi, deoarece se angajase să le reincepă, în spiritul propriu politicii RPR. Nu am în schimb impresia că a existat cu adevărat o politică gândită dinainte în privința Bosniei. Chirac este sincer doar atunci când spune: „Nu vom admite ca soldații francezi să fie unii și să se fie locuți fără replică”. Așadar, coerența este mai mult una de atitudine decât una de strategie politică.

Acum citeva luni exista un obstacol real împotriva loviturilor aeriene: FORPRONU.

Exact! Am spus adesea că FORPRONU nu are rolul de a-i descuraja pe atacanți, ci de a ne descuraja pe noi, ONU și Occidental, de a face ceva. Aceasta este pentru mine marea lecție a Bosniei, adică senzația că, în democrațiile occidentale, războiul a ieșit din orizontul nostru, că a fost, într-o oarecare măsură, reconsiderat. (...) Războiul din fosta Iugoslavie a pus față în față două lumi simbolizate de întinderea între generalul Mladic, exhibându-și bărbăția, și Yasushi Akashi, onest diplomat japonez: de o parte o lume tradițională, războinică, puțin banditească, puțin mistică și patriotică, iar de cealaltă parte o lume burgheză, incapabilă să-și imagineze războiul. Raymond Aron a vorbit întotdeauna de două personaje, solda-

tul și diplomatul, și de conduita strategic-diplomatică dedusă din aforismul lui Clausewitz: războiul este continuarea politicii prin alte mijloace. Dar toate acestea țin de trecut. Asistăm acum mai ales la opoziția dintre burghez și barbar: de o parte statele care nu concep să poarte un război (cu excepția, la rigoare, a aceleia fără victime în propria țară), în condițiile unei enorme superiorități tehnologice, iar de partea cealaltă o lume care, de la teroriștii sau sectele care comit atentate și pînă la sîrbi din Bosnia, provoacă rău mai curînd populației civile decît poartă un război propriu-zis. (...) Or, ultimele evenimente m-au prins puțin pe picior greșit. Orice am spune, croații poartă un război, iar combinarea Forței de Intervenție Rapidă cu loviturile aeriene seamănă cu niște veritabile operații militare. Cu toate acestea, continuu să cred în această tendință fundamentală: democrațiile occidentale și organizațiile internaționale (ca ONU) au serioase dificultăți în folosirea forței militare, din cauza, pe de o parte, a chiar naturii societății lor, iar pe de altă parte din pricina acestor conflicte, care au un caracter atât de anarhic încît nu ști niciodată cui provoci cu adevărat rău.

Și-a schimbat războiul natura?

Am impresia că strategii americani sînt înclinați să poarte un război din ce în ce mai dematerializat: control informațional și declanșări electronice de la distanță cu care își orbesc adversarii și care îi scutesc, practic, să mai lupte. Pe de altă parte, există conflicte, din ce în ce mai confuze, în care e greu să distingem terorismul, violența grupurilor înarmate, adică ceea ce numim „conflicte de joasă intensitate”. (...) Se pot întîlni cele două moduri de a purta războiul? Ar putea primul să-l neutralizeze pe cel de-al doilea? Sau, dimpotrivă, toți acești Karadzic sau Mladic sau - fac o asimilare abuzivă, dar în fine... - sectele Aum vor ajunge să pozeze tehnologia care să le permită să arunce totul în aer? Nivelul intermediar normal (un stat care declară război altui stat) pare să se fi revigorat actualmente, dar pe termen lung vom fi sfinșiți mai ales între aceste două tendințe fundamentale.

Opoziția dintre burghez și barbar este oarecum aceeași cu cea dintre tehnologia avansată și războiul rudimentar.

Da, rudimentar. Anumiți strategii americani care susțin o intervenție militară în Bosnia spun că așa: e suficient să lovim cu discernămint rădățile și sistemul integrat al forțelor aeriene. Îi putem astfel deruta complet și apoi îi putem lăsa pe bosniaci și pe croați să se lupte. Așadar, există de o parte un rafinament din ce în ce mai mare în precizia loviturilor, pe cînd de cealaltă parte taberele se înfruntă oarecum primitiv între ele. În Iugoslavie au murit mai mulți civili decît militari. Observăm, așadar, pe de-o parte, rafinamentul tehnologic, această întoarcere prin miracolul tehnologiei la Lao-Tse, sau la secolul al XVIII-lea, secolul războiului în dante-

le, al cărui scop era nu ucidera, ci dezarmarea adversarului; iar de cealaltă parte aceste înfruntări din ce în ce mai barbare în care populația fără apărare este prima victimă.

Americanii dețin această tehnologie și îi lasă să lupte pe europeni.

Ei au avut mereu tendința să-i lase pe europeni să ducă lupta de infanterie. Dar cînd spun asta americanii, ei răspund că, atunci cînd trebuie, se angajează ei înșiși ca în războiul din Golf. Iar aici descoperim un alt scenariu: în Golf, cei care au părut să fie mercenarii altora au fost chiar americani, care au trimis trupe, în timp ce cheltuielile au fost suportate mai ales de japonezi, saudiți, germani etc.

Ca să ne întoarcem la Franța, unde se plasează ea în contextul acesta?

Cred că Chirac reprezintă într-o oarecare măsură calea militară tradițională: ne ducem, reacționăm, luptăm.

De multe ori, militarii se ascund în spatele absenței unei viziuni politice. „Nu folosește la nimic folosirea forței, dacă nu avem o perspectivă politică”, spun ei.

Cred că cele două lumi care par atât de îndepărtate, aceea a războiului dus pe teren și aceea a negocierilor, s-au apropiat foarte mult. Care este perspectiva păcii? Nu se știe încă. Ar trebui mai întîi să știm ce vrem noi înșine: eu sînt pentru o Bosnie multiculturală, dar, cu toate acestea, după trei ani de război nu îi putem alunga pe sîrbi și aduce înapoi pe toți refugiații. O parte importantă a „epurării etnice” este ireversibilă. E adevărat, ideea Serbiei Mari este apusă, dar „mica Mare Serbie” este în Bosnia. După planul american - pe care Alain Juppé îl sugerase, practic, încă din decembrie 1994 -, dacă bosniaci ar putea constitui o federație cu croații, de ce atunci n-ar face și sîrbi o federație cu sîrbi? Ceea ce înseamnă...

...sfîrșitul Bosniei.

Cum am putea evita acest lucru? Mi se pare că ar trebui să găsim o modalitate de a menține principiul unității Bosniei, fără caracterul artificial pe care îl are în planul actual. Iar acesta e un drum foarte îngust între ceea ce e inacceptabil și ceea ce este nerealist.

Această experiență demonstrează în orice caz că fără americani nimic nu este posibil.

Cred că rămîne valabilă ideea de bază că americanii nu mai pot juca rolul pe care l-au avut în timpul războiului rece și că europenii trebuie să reacționeze ei înșiși. Simplificînd, putem face două constatări negative: europenii au ratat încă o dată, iar americanii au ajuns să pună sub semnul întrebării alianțele stabile. Adevărata dezbatere în Statele Unite nu este provocată de ezitarea între „izolaționism” și prezența în exterior, ci între un angajament permanent și o strategie elastică, în virtutea căreia să intervină sau nu, după împrejurări. Eu cred că ultima variantă are câștig de cauză, iar acțiunile actuale ale americanilor o confirmă. (...) Neliniștor este faptul că NATO nu mai poate fi ceea ce a fost și că, totodată, înlocuirea NATO printr-o forță europeană nu s-a produs la timp. Ceea ce nu înseamnă că Rusia sau fostul Pact de la Varșovia ne vor ataca mîine, dar că în fața oricărei crize, fie ea în Iugoslavie sau în altă parte, ne găsim într-un fel de confuzie: cine ce face și cu cine? Nu există cu adevărat o structură stabilă și previzibilă. (...) Iar în privința ONU mi se pare că, în absența unor forțe permanente ale Națiunilor Unite, trebuie să-și delege puterea NATO sau unei alte puteri. Dar acest sistem abracadabrant, în care Consiliul de Securitate decide, dar după aceea ONU vrea să păstreze controlul operațiunilor pentru care nu are nici o competență, nu face decît să lege plumb de picioare. Eu cred că nimeni nu îl mai apără.

Dar, cel puțin în aparență, nimeni nu consideră legitim să se angajeze într-o intervenție exterioară pînă nu a primit binecuvîntarea Consiliului de Securitate.

Se poate obține legitimarea ONU și ulterior, în războiul din Coreea sau în cel din Golf a existat o condiție organizată de Statele Unite după principiul „cine mă iubeste mă urmează”, iar legitimarea ONU a fost cerută abia ulterior. Dar în Bosnia există nu-

(Continuare în pagina 11)

ABONAMENTE TRIMESTRIALE CU REDUCERE		CITITORII DIN STRĂINĂTATE																					
11%	5.000 lei cu expediere prin poștă	Se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau deponîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12. (pentru dolari în contul 4020253230, pentru marea în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.																					
14%	4.500 lei cu ridicare de la redacție	<table border="1"> <tr> <td>Europa occidentală:</td> <td>80 \$</td> <td>40 \$</td> <td>20 \$</td> </tr> <tr> <td></td> <td>140 DM</td> <td>70 DM</td> <td>35 DM</td> </tr> <tr> <td></td> <td>500 FF</td> <td>250 FF</td> <td>125 FF</td> </tr> <tr> <td></td> <td>140.000 LIT</td> <td>70.000 LIT</td> <td>35.000 LIT</td> </tr> <tr> <td></td> <td>56 £</td> <td>28 £</td> <td>14 £</td> </tr> </table>		Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$		140 DM	70 DM	35 DM		500 FF	250 FF	125 FF		140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT		56 £	28 £	14 £
Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$																				
	140 DM	70 DM	35 DM																				
	500 FF	250 FF	125 FF																				
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT																				
	56 £	28 £	14 £																				
29%	4.000 lei cu expediere prin poștă	- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia																					
33%	3.500 lei cu ridicare de la redacție	- Slovenia 40 \$ 20 \$ 10 \$																					
Cel interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa: Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București.		- Israel 60 \$ 30 \$ 15 \$																					
Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Difuzare.		- SUA, Japonia, Australia: 100 \$ 50 \$ 25 \$																					
Abonamentele se pot achita și la sediul redacției.		sau echivalentul în orice monedă convertibilă.																					
Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES.		Revista „22” garantează exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.																					

Redacția: Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactor-șef adjunct: RODICA PALADE; Publicist comentator: ANDREI CORNEA; Șef secție politic: HORĂȚIU PEPINE; Șef secție social: OANA ARMEANU; Grafician: DAN PERJOVSCHI; Tehnoredactor: ALEXANDRU CIRIP; Secretar general de redacție: CEZAR PAUL BĂDESCU; Corector: RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ; Șef serviciu financiar-contabilitate: ELENA MANOLACHE; Șef serviciu difuzare: MIRCEA IONESCU; Difuzare: CONSTANTIN SATALLA.

Rubrici permanente: N.C. MUNTEANU (comentariu politic); ILIE ȘERBANESCU (comentariu economic); RALUȚA STROE-BRUMARIU (Parlament); MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică); CEZAR BALTAG, HARI KULLER (istoria religioasă); DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară); MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Correspondenți: IOAN MUSLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chigîniu), ION MIRON DAMIAN (Paris), WILLIAM TOTOK (Berlin), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDRESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761